

Rozdział 9 – „Chrystus stał się naszym”: Doktryna Unii Kalwina

---

Angus Stewart

Znaczenie

Czy zjednoczenie z Jezusem Chrystusem jest istotnym tematem dla Jana Kalwina (1509-1564), wielkiego francuskiego Reformatora? Tak! Po pierwsze, mamy tutaj wyraźne stwierdzenie Kalwina w tej sprawie: zjednoczenie z Chrystusem *jest „według nas najwyższym stopniem ważności”*¹

Po drugie, rozważmy prezentację teologiczną Kalwina. Trzecia księga jego Instytutów religii chrześcijańskiej nosi tytuł: *„Sposób, w jaki otrzymujemy łaskę Chrystusa: jakie korzyści z niej płyną i jakie z tego wynikają skutki”*. Z grubsza mówiąc, ta trzecia księga przedstawia doktrynę zbawienia, czyli soteriologię. Księga 3 Instytutów Kalwina rozpoczyna (i rozwija) prawdę o zjednoczeniu z Chrystusem:

Po pierwsze, musimy zrozumieć, że dopóki Chrystus pozostaje poza nami, a my jesteśmy od Niego oddzieleni, wszystko, co wycierpiał i co zrobił dla zbawienia rodzaju ludzkiego, pozostaje bezużyteczne i nie ma dla nas żadnej wartości. Aby zatem podzielić się z nami tym, co otrzymał od Ojca, musiał stać się naszym i zamieszkać w nas. Z tego powodu nazywany jest „naszą Głową” [Efez. 4:15] i „pierworodnym wśród wielu braci” [Rzym. 8:29]. O nas z

---

¹ **Jan Kalwin** *Instytuty* 3.11.10 Wszystkie cytaty dotyczące Instytutów pochodzą z Jana Kalwina, *Institutes of the Christian Religion*, wyd. John T. McNeill, tłum. Bitwy Forda Lewisa, 2 tomy. (Filadelfia, Pensylwania: The Westminster Press, 1960).

kolei mówi się, że jesteśmy „wszczepieni w niego” [Rzym. 11:17] i „przyobleczeni w Chrystusa” [Gal. 3:27]; gdyż, jak powiedziałem, wszystko, co On posiada, jest dla nas niczym, dopóki nie staniemy się z Nim jednym ciałem.²

Inaczej mówiąc, soteriologia dla Kalwina traktowana jest pod hasłem *unio cum Christo!*

Po trzecie, zjednoczenie z Chrystusem jest konieczne dla chwały Pana Jezusa. Kalwin oświadcza, że jest to

najwyższy zaszczyt Kościoła, że Syn Boży, dopóki nie zostanie z nami zjednoczony, uważa się w pewnej mierze za niedoskonałego. Cóż za pociecha dla nas, gdy dowiemy się, że dopiero wtedy, gdy będziemy z nim, posiada on wszystkie swoje części i nie chce być uważany za kompletnego! Stąd w Pierwszym Liście do Koryntian, gdzie Apostoł omawia głównie metaforę ludzkiego ciała [1 Kor. 12:12-31], obejmuje pod jednym imieniem Chrystusa cały Kościół [w. 12].³

Znaczenie zjednoczenia z Chrystusem w teologii genewskiego Reformatora jest powszechnie uznawane w literaturze wtórnej, co do tego dogmatycy, badacze Kalwina i pisarze na temat mistycznego zjednoczenia z całym światem są zgodni.

Po pierwsze, jako przykład dogmatyka, przytaczamy Abrahama Kuypera:

„Teolodzy reprezentujący prawdę Bożą w sposób najczystszy kładą największy nacisk na” zjednoczenie z Chrystusem –

stwierdza płodny Holender, po czym dodaje, że

---

² Tamże 3.1.1

³ **Jan Kalwin**, komentarz do Efez. 1:23 Wszystkie cytaty z komentarzy Kalwina pochodzą z 22-tomowego wydania Baker (repr. 1993), przy czym wszystkie wyróżnienia ujęto w oryginale.

„wśród Reformatorów... żaden nie ukazywał tę **unio mystica**, to duchowe zjednoczenie z Chrystusem, tak nieustannie, z taką czułością i z takim świętym ogniem jak „Kalwin”⁴

Po drugie, szkocki uczonec Kalwin Ronald Wallace pisze:

*Kalwin zauważa, że przy definiowaniu środków, za pomocą których jesteśmy zbawieni, lepiej jest używać wyrażenia **w Chrystusie**, a nie przez Chrystusa [Komentarz do Rzym. 6:11; w 1 Kor. 1,5], gdyż to pierwsze sformułowanie ma większą wyrazistość i siłę i oznacza zjednoczenie z Chrystusem, które jest tak niezbędną częścią Ewangelii*⁵

Po trzecie, Amerykanin Rankin Wilbourne, autor niedawno wydanej książki o mistycznym zjednoczeniu, stwierdza:

*Dla Kalwina zjednoczenie z Chrystusem nie jest – nie może być – opcjonalnym aspektem naszego zbawienia. Osoba Chrystusa jest naszym zbawieniem. Wszelkie dobrodziejstwa Ewangelii osiągamy dzięki i tylko dzięki naszemu zjednoczeniu z Nim. Dla Kalwina tajemnica naszego duchowego połączenia z żyjącym, wcielonym, ukrzyżowanym, zmartwychwstałym i wniebowstąpionym Panem jest tym, co oznacza bycie „zbawionym”.*⁶

Wreszcie Constantine R. Campbell z Kościoła anglikańskiego Australii stwierdza, że *unio cum Christo* „występuje tak wyraźnie” u Kalwina, „ale nie jest konsekwentne w tradycji Reformowanej”⁷. Jest to

---

⁴ **Abraham Kuypers**, *Dzieło Ducha Świętego*, przeł. Henri De Vries (Grand Rapids, MI: Eerdmans, repr. 1946), s. 324–325.

⁵ **Ronald S. Wallace**, *Calvin's Doctrine of the Christian Life* (Edynburg i Londyn: Oliver & Boyd, 1959), s. 17-18; wyróżnienie Wallace'a. „*Ta jedność między Chrystusem a nami*” – według innego Szkota, Alasdaira I. C. Heron – „*leży w samym sercu teologii Kalwina*” (The Holy Spirit [Filadelfia, Pensylwania: The Westminster Press, 1983], s. 103).

⁶ **Rankin Wilbourne**, *Unia z Chrystusem: sposób na poznanie Boga i cieszenie się nim* (Colorado Springs, Kolorado: David C. Cook, 2016), s. 106.

⁷ **Constantine R. Campbell**, *Paul and Union with Christ: An Exegetical and Theological Study* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2012), s. 440.

smutna wada w niektórych odłamach protestantyzmu z historycznego punktu widzenia⁸. Szczególnie tam, gdzie ta słabość występuje dzisiaj, pastory i wierzący muszą odzyskać biblijną doktrynę o jedności z Chrystusem, którą umiejętnie przedstawił francuski Reformator.

W teologii Kalwina jego nauczanie na temat zjednoczenia z Chrystusem jest nie tylko niezwykle, ale – jak sugerują te uwagi wstępne i jak pokaże reszta tego rozdziału – jest również wysoce biblijne, a jednocześnie wyraźnie wyróżniające się, a także głębokie teologicznie i głęboko poruszające.⁹

Objawienie, opis i obrazy

Kalwin wiedział, że prawda o zjednoczeniu z Bogiem – nieważne, że następuje ona jedynie przez Jezusa Chrystusa i przez Ducha Świętego – była zbyt głęboka dla niewspomaganego rozumu pogańskich filozofów, nawet najlepszych z nich.

Starożytni filozofowie z niepokojem dyskutowali o suwerennym dobru, a nawet spierali się o nie między sobą. Jednak nikt poza Platonem nie uznawał najwyższego dobra człowieka za zjednoczenie z Bogiem i nawet przez mgłę nie

---

⁸ Richard A. Muller przestrzegłby w tym miejscu przed zbyt radykalną krytyką, chociaż jego przegląd dotyczy wyłącznie teologów Reformowanych z XVI i XVII wieku (Calvin and the Reformed Tradition: On the Work of Christ and the *Order of Salvation* [Grand Rapids, MI : Baker, 2012], np. s. 203-205, 211, 212-213, 219, 222, 238-243).

⁹ Na ostatniej stronie swojej pracy na temat życia i teologii Kalwina François Wendel czyni to przenikliwe i intrygujące stwierdzenie: „Ślad jego osobowości najlepiej widać w nacisku, jaki kładł na tę czy inną doktrynę, oraz w praktycznych konsekwencjach, jakie zależało mu na czerpaniu ze swojej koncepcji jedności z Chrystusem” (Calvin: The Origins and Development of His Religious Thought, przeł. Philip Mairet [Londyn: William Collins, 1963], s. 360).

*mógł wyczuć jego natury. I nic dziwnego, gdyż nie dowiedział się niczego o świętej więzi tego związku.*¹⁰

Kalwin wyjaśnia, że ta „tajemnica” „Chrystusa w was” (Kol. 1:26-27) objawia się dopiero poprzez Ewangelię wcielenia i krzyża Syna Bożego oraz wylanie Ducha Świętego na katolików czy też Kościół powszechny:

*Tutaj mamy pochwałę Ewangelii – że jest to cudowna tajemnica Boża... Tutaj on [tj. Paweł] nazywa ją wzniosłą tajemnicą, zakrytą przez wieki i pokolenia, czyli od początku świata, przez tak wiele rewolucji wieków. To, że głosi Ewangelię, jasno wynika z Rzymian 16:25, Efezjan 3:9 i innych podobnych fragmentów.*¹¹

Nasz komentator kontynuuje swoje objaśnianie „tajemnicy”, jak nauczają różne teksty Nowego Testamentu, w związku z zjednoczeniem z Panem Jezusem:

*...cała ta tajemnica zawarta jest w Chrystusie i... całe bogactwo mądrości niebieskiej zostaje przez nich zdobyte, gdy mają Chrystusa... On [tj. Paweł] dodaje, **w was**, ponieważ teraz posiadają Chrystusa, od którego byli ostatnio tak bardzo od oddaleni, że nic nie mogło tego przebić. Na koniec nazywa Chrystusa **nadzieją chwały**, aby wiedzieli, że niczego im nie brakuje do całkowitego szczęścia, gdy otrzymali Chrystusa*¹²

Choć Kalwin nigdzie nie podaje definicji zjednoczenia z Chrystusem, oto dwa jego poruszające opisy tej błogosławionej rzeczywistości:

Chrystus stał się naszym... [Naszym zjednoczeniem z Jezusem jest] to połączenie Głowy i członków, to

---

¹⁰ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.25.2

¹¹ Jan Kalwin, komentarz do Kol. 1:26

¹² Jan Kalwin, komentarz do Kol. 1:27

*zamieszkanie Chrystusa w naszych sercach - krótko mówiąc, to mistyczne zjednoczenie... tak, że Chrystus, stając się naszym, czyni nas współuczestnikami w darach, którymi nas obdarował ...przyoblekamy się w Chrystusa i zostajemy wszczępieni w Jego ciało ...ponieważ On raczy nas zjednoczyć ze sobą.*¹³

*Chrystus nie jest na zewnątrz nas, ale mieszka w nas. Nie tylko łączy się z nami niepodzielną więzią wspólnoty, ale w cudownej komunii dzień po dniu staje się z nami coraz bardziej jednym ciałem, aż stanie się z nami całkowicie jedno.*¹⁴

W tych dwóch cytatach i we wszystkich swoich pismach Kalwin postrzega zjednoczenie z Chrystusem zarówno jako wzajemne, jak i dynamiczne. Jest to wzajemne zjednoczenie, gdyż indywidualnie jestem w Nim, a On jest we mnie, a zbiorowo stanowimy jedno z Nim, a On jest jedno z nami. Chrystus stał się naszym, a my Jego! Jest to jedność dynamiczna, gdyż Chrystus „*coraz bardziej staje się z nami jednym ciałem*”¹⁵, a my „*wspólnie wrastamy w Niego*” (Efez. 4:15)”¹⁶. Kalwin opisuje tę wzajemną i dynamiczną jedność w kategoriach formowania i narodzin:

*To, że Chrystus miał być ukształtowany w nas, jest tym samym, co nasze bycie ukształtowanym w Chrystusie; bo narodziliśmy się [na nowo], aby w nim stać się nowymi stworzeniami; a On natomiast rodzi się w nas, abyśmy żyli Jego życiem.*¹⁷

---

¹³ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.11.10, Pierwsze cztery słowa tego cytatu zostały potraktowane jako zdanie otwierające tytuł tego rozdziału. Kalwin używa tego i podobnego języka również w innych miejscach.

¹⁴ Tamże, 3.2.24

¹⁵ Tamże

¹⁶ Tamże, 3.24.5

¹⁷ Jan Kalwin, *Komentarz do Gal.* 4:19

Jakich obrazów używa Kalwin, aby przedstawić nasze zjednoczenie z Panem Jezusem? Po pierwsze, obrazy roślin: korzenie, gałęzie i winorośl. Po drugie, obrazy anatomiczne (ciała): głowa, ciało i członki. Trzecie wyobrażenie małżeńskie (małżeństwo): mąż i żona. Chrystus stał się naszym jako nasza winorośl, nasza Głowa i nasz mąż!

Dlaczego te obrazy? Są to te, których używa się w natchnionym Piśmie Świętym.¹⁸ Podczas gdy starożytni mnisi odwoływali się do Pieśni nad Pieśniami, gdy rozważali zjednoczenie z Chrystusem, Jan Kalwin szczególnie zagłębiał się w listy Pawła.

Którego z tych biblijnych obrazów Kalwin używa najczęściej? Podczas gdy w kościele przedreformacyjnym dominuje małżeński obraz zjednoczenia z Chrystusem, a Herman Hoeksema skłania się do umieszczania obrazów, genewski Reformator preferuje obrazy anatomiczne. Werset biblijny, do którego najczęściej odwołuje się w tym kontekście, to Efezjan 5:30: „*Gdyż jesteśmy członkami jego ciała, z ciała jego i z kości jego.*”¹⁹

Rzeczowniki i przymiotniki

Jakich rzeczowników i fraz używa Kalwin, aby przedstawić prawdę o naszym zjednoczeniu z Chrystusem? To jest

- mistyczny związek lub związek z Bogiem
- więź lub społeczność lub komunia
- uczestnictwo w Chrystusie lub uczestnictwo w Nim

---

¹⁸ Por. **Paul Wells**: „*Unia z Chrystusem jest przedstawiona w tekstach Nowego Testamentu w bogatym i zróżnicowanym bukacie językowym*” („*Calvin and Union with Christ: The Heart of Christian Doctrine*”, w: Joel R. Beeke i Garry J. Williams (red. .), *Calvin: Theolog and Reformer* [Grand Rapids, MI: Reformation Heritage Books, 2010], s. 74).

¹⁹ Por. **Dennis E. Tamburello**, *Union with Christ: John Calvin and the Mysticism of St. Bernard* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 1994), s. 90, 105.

- wszczepienie lub połączenie
- bycie w Duchu lub zamieszkanie przez Ducha
- wzrastanie razem lub stawanie się jednym

Łącząc wiele z tych koncepcji, Chrystus staje się nasz w mistycznym związku lub więzi społeczności poprzez wszczepienie, tak że uczestniczymy w Nim i wzrastamy razem w Nim poprzez zamieszkującego w nas Ducha.

Powyższe są łatwo rozpoznawalne jako biblijne słowa lub frazy lub wyrażenia idei biblijnych. Ale którego z nich Kalwin używa najczęściej, gdy pisze o zjednoczeniu z Chrystusem? Wszczepianie²⁰ lub nasze prz wszczepienie lub zaszczepienie w Jezusa.²¹ Według naszego teologa to wszczepianie w Chrystusa, co zaskakujące, jest częściej rozwijane w obrazach anatomicznych niż w obrazach roślinnych.²² Powody tego mogą obejmować tłumaczenie przez Kalwina oświadczenia Chrystusa „*Ja jestem prawdziwym krzewem winnym*” jako „*Ja jestem winnicą*”²³ oraz miarę rezerwy, jaką wykazuje w swoim komentarzu do Rzymian 11:16-21 z jego obrazami roślinnymi, w tym odniesieniami do drzew oliwnych i wszczepiania gałęzi.²⁴

Jakich przymiotników używa Kalwin, aby opisać naszą jedność z Chrystusem? Oto wiele, jeśli nie wszystkie z głównych:

---

²⁰ łac.: insero (siać, sadzić, wkładać, wkładać), insitio (szczepić, wszczepienie).

²¹ **Tamburello**, *Zjednoczenie z Chrystusem*, s. 85, 90, 99, 111.

²² Jeśli weźmiemy pod uwagę po prostu *Instytuty*, przypadki anatomicznego wszczepienia (np. 3.2.24; 3.2.35; 3.6.3; 3.11.10; 3.13.5; 3.22.7; 3.24.5; 4.17.33) przewyższają przypadki wszczepiania gałęzi (np. 4.15.5). Kalwin mówi również o wierzących wszczepianych do kościoła (np. 4.17.1).

²³ **Jan Kalwin**, *Komentarz do Jana 15:1*, por. Wells, „Kalwin i zjednoczenie z Chrystusem”, s. 74.

²⁴ Kalwin jednak rozwija obrazowanie drzew w szczegółach w swoim komentarzu do Rzymian 6:5, włączając w to uwagi na temat suwerennej łaski Bożej, na co wskazuje czasownik „wszczepiony”: „*Jest wielka siła w tym słowie i jasno pokazuje, że Apostoł nie napomina, ale raczej uczy nas, jaką korzyść czerpiemy z Chrystusa; bo nie wymaga od nas niczego, co miałyby być wykonane dzięki naszej uwadze i pilności, ale mówi o wszczepieniu dokonany ręką Boga*”.

- duchowy, nadprzyrodzony i niebiański
- święty i sakralny
- błogosławiony i cudowny
- nierozłączny i wieczny
- niezniszczalny, niepodzielny i nierozzerwalny
- sekretny, tajemniczy i niezrozumiały
- bliski i intymny

Tak więc Chrystus staje się nasz w cudownej jedności, która jest nadprzyrodzona i święta, a także niezniszczalna, niezrozumiała i intymna!²⁵

Intymnie

Jak bliska lub intymna jest nasza jedność z Chrystusem? Robert Letham stwierdza, że w pismach Kalwina (łacińskich)

„Ta jedność jest silniejsza i bliższa niż tylko braterstwo (consortis) lub powinowactwo, stowarzyszenie lub partnerstwo (societatis)”.²⁶

Podążajmy za argumentem samego francuskiego Reformatora w jego komentarzach do 1 Koryntian 6, Kolosan 1 i Galacjan 3. Ziemska „więź” małżeńska między mężczyzną i kobietą „*jest tak bliska i nierozzerwalna, że przewyższa relację, która istnieje między ojcem i synem*”. Kalwin wyciąga wniosek, że

„zwiększyłoby to skuteczność i godność duchowego małżeństwa, które istnieje między nami a Chrystusem”²⁷

---

²⁵ Por. Duży Katechizm Westminsterki:

P. 66. Czym jest unia, którą wybrani mają z Chrystusem?

O. Unia, którą wybrani mają z Chrystusem, jest dziełem łaski Bożej, poprzez którą są duchowo i mistycznie, ale realnie i nierozzerwalnie połączeni z Chrystusem jako ich głową i mężem; co ma miejsce za sprawą ich skutecznego powołania.

²⁶ **Robert Letham**, *Zjednoczenie z Chrystusem w Piśmie Świętym, historii i teologii* (Phillipsburg, NJ: P & R, 2011), s. 109.

Kalwin idzie dalej:

*... nasza więź z Chrystusem jest bliższa niż więź męża i żony, i... ta pierwsza, zgodnie z tym, musi być znacznie preferowana przed tą drugą... [gdyż] nie jesteśmy tylko jednym ciałem z Chrystusem, ale także jednym duchem. Tak więc istnieje porównanie między większym i mniejszym.*²⁸

Gdzie indziej nasz komentator pisze: „jesteśmy z Nim zjednoczeni ściślej niż nasze członki z ciałem”.²⁹ Kalwin stwierdza nawet:

*Co więcej, wiemy, że istnieje tak wielka jedność między Chrystusem a jego członkami, że imię Chrystusa czasami obejmuje całe ciało, jak w 1 Koryntian 12:12, gdyż podczas gdy tam rozprawia o Kościele, dochodzi w końcu do wniosku, że w Chrystusie obowiązuje to samo, co w ciele ludzkim.*³⁰

Kalwin wyjaśnia, co oznacza, że wierzący Nowego Testamentu „przyoblekli się w Chrystusa” lub są odziani w Niego:

*Im większy i wznioślejszy jest przywilej bycia dziećmi Bożymi, tym bardziej jest on oddalony od naszych zmysłów i tym trudniej jest uzyskać wiarę. On [tj. Paweł] zatem wyjaśnia w kilku słowach, co jest implikowane w naszym zjednoczeniu, a raczej uczynieniu jednym z Synem Bożym; tak aby usunąć wszelkie wątpliwości, że to, co należy do Niego, jest nam przekazywane. Używa metafory szaty, gdy mówi, że Galaci przyoblekli się w Chrystusa; ale ma na myśli, że są tak ściśle z Nim zjednoczeni, że w obecności Boga noszą imię i charakter Chrystusa i są postrzegani w Nim, a nie w sobie.*³¹

---

²⁷ Jan Kalwin, komentarz do 1 Kor. 6:16-17

²⁸ Tamże

²⁹ Cytowane w Wendel, Kalwin, s. 235.

³⁰ Jan Kalwin, komentarz do Kol. 1:24

³¹ Jan Kalwin, komentarz do Gal. 3:27

Czy widzicie porównania i postęp? Nasza więź z Chrystusem jest bliższa niż 1) relacja ojciec-syn, 2) ziemskie małżeństwo, a nawet 3) związek między członkami naszego ciała, ponieważ jesteśmy 4) „jednym ciałem” i 5) „jednym duchem” z naszym Zbawicielem. Tak, Chrystus stał się nasz, tak że „czasami”, mówi Kalwin, 6) „imię Chrystusa ... obejmuje całe ciało” kościoła. Rzeczywiście, 7) „w obecności Boga noszą imię i charakter Chrystusa i są postrzegani w Nim, a nie w sobie”. Chrystus stał się nasz intymnie!

Osiander o usprawiedliwieniu

Prawdziwa doktryna jest często wyjaśniana i wzmacniana przeciwko herezji. Tak stało się z nauką Kalwina o zjednoczeniu z Chrystusem w opozycji do Andreasa Osiandra (1498-1552), niemieckiego autora i starszego od ówczesnego Kalwina.³² Osiander był luterańskim reformatorem w Norymberdze, a pod koniec życia profesorem teologii w Królewcu.³³

Dziwaczne spekulacje Osiandra na temat zjednoczenia z Chrystusem pojawiają się zwłaszcza w związku z dwiema doktrynami. Pierwsza dotyczy jego nauki o usprawiedliwieniu (por. Instytuty 3.11.5-12). Osiander odrzucił biblijną i reformacyjną prawdę, że sprawiedliwość Boża w usprawiedliwieniu jest dożywotnim posłuszeństwem Chrystusa prawu Bożemu, które jest przypisywane na nasz rachunek i otrzymywane wyłącznie przez wiarę.

---

³² Mark A. Garcia identyfikuje „odrzucenie przez Kalwina z 1559 r. [w jego Instytutach] luterańskiego kontrowersji Andreasa Osiandra” jako „najważniejszy tekst i wydarzenie dla teologii zbawczej jedności z Chrystusem Kalwina” (Life in Christ: Union with Christ and Twofold Grace in Calvin's Theology [Eugene, OR: Wipf & Stock, 2008], s. 7). Garcia uważa, że w „odpowiedzi Kalwina na teologię Andreasa Osiandra ... pneumatyczna chrystologia, sakrament i zbawienie są ze sobą połączone w niespotykany dotąd sposób” (s. 195).

³³ Oba te miasta były naznaczone ważnymi wydarzeniami pod koniec II wojny światowej (1939-1945). Norymberga była miejscem słynnych procesów wojennych nazistów (1945-1946), a Królewiec został przyznany ZSRR (1945) i przemianowany na Kaliningrad (1946).

Zamiast tego, dla Osiandera sprawiedliwość Boża w usprawiedliwieniu jest Jego „*istotową sprawiedliwością*”, sprawiedliwością Boskiej istoty lub Bytu. Według Osiandera usprawiedliwienie jest naszym zjednoczeniem z wieczną „*esencją*” lub „*substancją*” lub „*naturą*” Boga lub Chrystusa. Bóstwo jest „*przelane*” lub „*wlane*” lub „*wylane*” do nas, tak że jesteśmy „*zmieszani*” i „*pomieszani*” z Boską Istotą.

Kalwin w ten oto sposób przedstawia Osiandra i jego naukę w Instytutach 3.11.5:

- „*jego pragnienie, by przelać istotę Boga w ludzi*”
- „*Mówi, że ... istota Chrystusa jest zmieszana z naszą*”
- „*[On] udaje, że jesteśmy istotowo sprawiedliwi w Bogu przez wlanie zarówno Jego istoty, jak i Jego jakości*”
- „*wrzuca mieszankę substancji, przez którą Bóg — przelanie siebie w nas, jakby — czyni nas częścią Siebie*”
- „*uważa, że ... istota Chrystusa [jest] zmieszana z naszą*”

To **nie** jest sposób, w jaki Chrystus staje się naszym w usprawiedliwieniu!

Kalwin nazywa doktrynę Osiandera o „*istotowej prawości*” „*czymś graniczącym z manicheizmem*” i „*jakimś dziwnym potworem*”.³⁴ Określa ją jako „*obrzydliwy błąd*”³⁵, „*dziki sen*”³⁶ i „*złudzenie*”³⁷, które wytwarza „*taką mgłę*”, która „*zaciemnia*” ludzkie „*umysły*”.³⁸

François Wendel ma rację:

Kiedy Kalwin mówi o zjednoczeniu czy komunii z Chrystusem, nie ma wątpliwości co do jakiegokolwiek wchłonięcia przez

---

³⁴ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.11.5

³⁵ Tamże, 3.11.12

³⁶ Tamże, 3.11.5

³⁷ Tamże, 3.11.6

³⁸ Tamże, 3.11.5; Luteranie również potępili Osiandra i jego doktrynę „*istotnej prawości*”, m.in. w swojej Formule zgody (1577).

*Chrystusa lub mistycznego utożsamienia, które w najmniejszym stopniu umniejszałyby osobowość człowieka*³⁹

Ponieważ w doktrynie Osiandera o „istotowej prawości” usprawiedliwienie jest naszym byciem przepełnionym wieczną istotą Bóstwa, jak to wpływa na usprawiedliwienie jako prawne błogosławieństwo, deklarację Boga sędziego, że jesteśmy niewinni wszelkiego grzechu i sprawiedliwi przed Nim? Co zatem z prawdą przypisania, tj. że posłuszeństwo Chrystusa jest zaliczone na nasze konto? Kalwin przedstawia stanowisko i postawę niemieckiego teologa:

*„Osiander śmieje się z tych ludzi, którzy nauczają, że „bycie usprawiedliwionym” jest terminem prawnym... Ponadto nie gardzi niczym bardziej niż tym, że jesteśmy usprawiedliwieni przez wolne przypisywanie”.*⁴⁰

Kalwin kontynuuje nauczanie, że usprawiedliwienie jest prawne i koniecznie obejmuje przypisanie⁴¹, wbrew Osianderowi, a także Rzymowi i Federalnej Wizji, które podobnie nienawidzą i wyśmiewają te istotne prawdy Ewangelii. Wróćmy do cytatu z początku tego rozdziału, tego, z którego zaczerpnęliśmy pierwszą część jego tytułu, i poprzedźmy go dwoma ważnymi uwagami. Pierwsza dotyczy jego lokalizacji: znajduje się w środku polemiki Kalwina z Osianderem na temat usprawiedliwienia. Po drugie, przedstawia zjednoczenie z Chrystusem w organicznych terminach.

Chrystus stał się nasz... [Nasze zjednoczenie z Jezusem to] połączenie Głowy i członków, zamieszkanie Chrystusa w naszych sercach — krótko mówiąc, ta mistyczna unia... tak, że Chrystus, stając się naszym, czyni nas współuczestnikami darów, którymi został obdarzony... przyoblekamy się w

---

³⁹ **Wendel**, *Kalwin*, s. 235

⁴⁰ **Jan Kalwin**, *Instytuty* 3.11.11

⁴¹ Tamże, 3.11.11-12

*Chrystusa i jesteśmy wszczępieni w Jego ciało... ponieważ On raczy uczynić nas jednym z Nim.*⁴²

Zauważmy, że w tym samym kontekście Kalwin mówi o prawnym błogosławieństwie usprawiedliwienia w związku ze zjednoczeniem z Chrystusem. W środku powyższego cytatu (ponieważ zawiera on kilka elips), nasz Reformator stwierdza:

„[Chrystusowa] sprawiedliwość [jest] nam przypisywana... ponieważ przyoblekamy się w Chrystusa i jesteśmy wszczępieni w Jego ciało — krótko mówiąc, ponieważ On raczy uczynić nas jednym z Nim”.

Ponadto, zaraz po powyższym cytacie, Kalwin dodaje:

„Dlatego chlubimy się, że mamy z Nim społeczność sprawiedliwości [tj. przypisanej, prawnej sprawiedliwości]”.

Czy widzicie, co mówi Kalwin? Chrystus staje się nasz — nie przez to, że Jego istota jest zmieszana z naszą (przeciwko Osianderowi), ale — przez to, że zamieszkuje w nas duchowo. W tym zjednoczeniu z Chrystusem cieszymy się prawnym usprawiedliwieniem, przypisaniem nam sprawiedliwości Chrystusa. Co więcej, to właśnie tutaj nasz wielki teolog oświadcza, że „*mistycznemu zjednoczeniu [przyznajemy] najwyższy stopień ważności*”!⁴³

Oto cały cytat, którego pełny sens i większa siła powinny być teraz oczywiste:

Wyznaję, że jesteście pozbawieni tego zupełnie nieporównywalnego dobra [tj. usprawiedliwienia], dopóki Chrystus nie stanie się nasz. Dlatego też to połączenie Głowy i członków, to zamieszkanie Chrystusa w naszych sercach — krótko mówiąc, ta mistyczna unia — są przez nas uznawane

---

⁴² Tamże, 3.11.10

⁴³ Tamże. Ten werset jest cytowany w pierwszym akapicie tego rozdziału.

za najwyższy stopień ważności, tak że Chrystus, uczyniony naszym, czyni nas współuczestnikami z Nim w darach, którymi został obdarzony. Nie kontemplujemy Go zatem poza sobą z daleka, aby Jego sprawiedliwość mogła być nam przypisana, ale dlatego, że przyoblekamy się w Chrystusa i jesteśmy wszczępieni w Jego ciało — krótko mówiąc, ponieważ On raczy uczynić nas jednym z Nim. Z tego powodu chlubimy się, że mamy z Nim społeczność [przypisaną] sprawiedliwości.⁴⁴

Duch Święty jako Agent

Biblijne rozumienie zjednoczenia z Chrystusem przez Kalwina staje się jeszcze wyraźniejsze, jeśli weźmiemy pod uwagę jego traktowanie roli Ducha Świętego i wiary. Błogosławiony Duch jest osobistą więzią łączącą nas z Jezusem oraz jest boskim agentem, przez którego On błogosławi i rządzi nami:

...Duch Święty jest więzią, przez którą Chrystus skutecznie jednoczy nas ze sobą⁴⁵

...tajemnicza moc Ducha jest więzią naszej jedności z Chrystusem⁴⁶

[Chrystus] jednoczy się z nami wyłącznie przez Ducha. Przez łaskę i moc tego samego Ducha stajemy się jego członkami, aby trzymać nas pod sobą i z kolei posiadać Go⁴⁷

---

⁴⁴ Richard B. Gaffin Jr. nazywa to „najpełniejszym pojedynczym fragmentem, a z pewnością najbardziej uderzającym, wyrażającym relację między zjednoczeniem, usprawiedliwieniem i przypisaniem” w *Instytutach Kalwina („Usprawiedliwienie i zjednoczenie z Chrystusem (Instytuty 3.11-18)”*, w David W. Hall i Peter A. Lillback [red.], *A Theological Guide to Calvin’s Institutes* [Phillipsburg, NJ: P & R, 2008], s. 265).

⁴⁵ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.1.1

⁴⁶ Tamże, 4.17.33

⁴⁷ Tamże, 3.1.3

*[To przez] tajemną energię Ducha, dzięki której możemy cieszyć się Chrystusem i wszystkimi jego dobrodziejstwami*⁴⁸

Jaki przymiotnik opisujący zjednoczenie z Chrystusem wywodzimy z tego? Zjednoczenie z Chrystusem jest duchowe, przy czym duchowe w Biblii oznacza „*odnoszące się do Ducha Świętego*”. Chrystus jest nasz duchowo!

To jest argument Kalwina w Instytutach 3.1.2. Jezus Chrystus przyszedł na świat i dokonał naszego odkupienia mocą Ducha Świętego. Otrzymał Ducha w całej pełni podczas swojego wywyższenia po prawicy Boga w niebie, aby dać Ducha swoim wybranym, aby zjednoczyć nas z Sobą i obdarzyć nas swoimi błogosławieństwami. Pneumatologia jest kluczowa *dla unio cum Christo*, ponieważ Chrystus jest nasz przez Ducha.

Oczywiste jest, że dla Kalwina Duch Święty jest osobistą więzią między wierzącymi a Chrystusem. Kalwin, a także teologia biblijna i Reformowana, opierają to nie tylko na roli Ducha jako osobistej więzi między Jezusem Chrystusem a świętą Trójcą, ale nawet na Jego intertrynitarnej roli jako osobistej więzi między Ojcem a Synem lub Słowem:

*Powinniśmy również wiedzieć, że jest on nazywany „Duchem Chrystusa” nie tylko dlatego, że Chrystus, jako [to] wieczne Słowo Boże, jest zjednoczony w tym samym Duchu z Ojcem, ale także z jego charakteru jako Pośrednika.*⁴⁹

Ronald Wallace podsumowuje Kalwina na temat roli Ducha Świętego w kategoriach zstąpienia i wstępowania, w jednoczeniu nas z Panem Jezusem:

---

⁴⁸ Tamże, 3.1.1

⁴⁹ Tamże, 3.1.2

*Mówiąc o zjednoczeniu między Chrystusem a Jego ludem Kalwin może mówić, z zastrzeżeniami, o Duchu Świętym jako o sprowadzającym Chrystusa do życia i serc Jego ludu. Woli mówić o Duchu Świętym jako o podnoszącym ludzi z ziemi do Nieba, aby tam mieszkać z Chrystusem i tam uczestniczyć w Chrystusie. Może mówić o Duchu Świętym jako o ogniwie łączącym nas z Chrystusem, a także jako o kanale, poprzez który wszystko, co Chrystus ma i czym jest, dociera do nas.*⁵⁰

Nasz Reformator cytuje nawet dwa teksty z 1 Listu Jana na temat wiedzy lub pewności wierzącego o zjednoczeniu z Chrystusem przez Ducha Świętego:

„A wiemy, że w nas mieszka, przez Ducha, którego nam dał.” [1 Jana 3:24]. *Podobnie, „Po tym poznajemy, że w nim mieszkamy, a on w nas, że dał nam ze swego Ducha.”* [1 Jana 4:13].⁵¹

Chrystus jest nasz przez Ducha i my wiemy o tym przez Ducha!

Wiara jako środek

Rozważając Kalwina na temat działania Ducha Świętego w naszym zjednoczeniu z Chrystusem, jaka jest rola wiary? Spośród wielu cytatów z pism Kalwina, które można było wybrać odnośnie *unio cum Christo* przez wiarę, oto trzy z jego *Instytutów* zaczerpnięte ze strategicznych miejsc:

---

⁵⁰ Roald Wallace, *Kalwinowska nauka o życiu chrześcijańskim*, s. 20-21.

⁵¹ **Jan Kalwin**, *Instytuty 3.1.4*, por. „*Dokumenty wyznaniowe Jana Kalwina dotyczące zapewnienia*” i „*Inne pisma Jana Kalwina dotyczące zapewnienia*” (www.cprc.co.uk/quotes/#assurance).

*Prawdą jest, że uzyskujemy to przez wiarę*⁵²

*Chrystus został nam dany przez Bożą hojność, abyśmy mogli Go pojąć i posiadać w wierze*⁵³

*Jak wyjaśniłem w poprzedniej księdze [tj. księdze 3], to przez wiarę w Ewangelię Chrystus staje się nasz, a my stajemy się uczestnikami zbawienia i wiecznego błogosławieństwa, które On przynosi*⁵⁴

Chrystus staje się nasz za sprawą wiary!

Kalwin wyjaśnia to jasno i bogato w swoim *Wyznaniu Wiary w imię Kościołów Reformowanych Francji* (1562):

13. Jak uczestniczymy w Jezusie Chrystusie i Jego dobrodziejstwach — wiary

Teraz rozumiemy, że stajemy się uczestnikami wszystkich Jego błogosławieństw za pomocą wiary; ponieważ to ona wprowadza nas w komunikację z Chrystusem, aby mógł w nas zamieszkać, abyśmy mogli zostać wszczepieni w Niego jako nasz korzeń, abyśmy mogli być członkami Jego ciała, abyśmy mogli żyć w Nim, a On w nas, i posiadać Go, ze wszystkimi Jego dobrodziejstwami. I aby nie uważano za dziwne, że przypisujemy taką cnotę wierze, nie traktujemy jej jako ulotnej opinii, ale jako pewność, którą mamy co do obietnic Bożych, w których zawarte są wszystkie te błogosławieństwa i przez które przyjmujemy naszego Pana Jezusa Chrystusa jako pewność całego naszego zbawienia i stosujemy do naszego własnego użytku to, co otrzymał od Boga, swego Ojca, aby nam je przekazać. Podobnie wiemy, że nie możemy mieć tej wiary, jeśli nie będzie nam dana z

---

⁵² Tamże, 3.1.1

⁵³ Tamże, 3.11.1

⁵⁴ Tamże, 4.1.1

*góry, i jak oświadcza Pismo (Efez. 2:9; 1:18), dopóki Duch Święty nie oświeci nas, abyśmy pojęli to, co wykracza poza wszelkie ludzkie zmysły, i nie zapieczętuje w naszych sercach tego, w co powinniśmy wierzyć.*⁵⁵

Wallace zauważa, że dla Kalwina,

*Wiara jednoczy człowieka z Bogiem i sprawia, że Bóg mieszka w człowieku. Należy zauważyć, że ruch wiary w uchwyceniu tego, co jest w Niebie i sprowadzeniu tego na ziemię, jest wzajemny, w myśli Kalwina, do ruchu Ducha Świętego, który sprowadza niebiańską łaskę Chrystusa do ludzkiego serca i podnosi nasze serca do Nieba w odpowiedzi na Jego łaskę.*⁵⁶

Czy więc Kalwin mówi, że Duch jednoczy nas z Chrystusem oraz wiara jednoczy nas z Chrystusem? Tak! Czy nasz Reformator naucza, że Duch Święty sprowadza Chrystusa i Jego łaskę do nas, a nas do Niego, i że wiara sprowadza Chrystusa i Jego łaskę do nas, a nas do Niego? Tak!

A co ze źródłem lub pochodzeniem wiary? W swoich pismach Kalwin wielokrotnie i stanowczo naucza, że „*sama wiara nie ma innego źródła niż Duch*”. W rzeczywistości „*wiara jest głównym dziełem Ducha*” w wybranych.⁵⁷

To jest wniosek Kalwina:

*„Podsumowując: Chrystus, gdy oświeca nas w wierze mocą swego Ducha, jednocześnie tak wszczepia nas w swoje ciało, że stajemy się uczestnikami wszelkiego dobra”.*⁵⁸

---

⁵⁵ Jan Kalwin, *Traktaty o sakramentach*, tłum. Henry Beveridge (Wielka Brytania: Christian Heritage, 2002), s. 144-145.

⁵⁶ Wallace, *Kalwińska nauka o życiu chrześcijańskim*, s. 23.

⁵⁷ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.1.4

⁵⁸ Tamże, 3.2.35

Innymi słowy, Osoba Chrystusa i błogosławieństwa są znane i otrzymywane tylko za pośrednictwem Ducha Świętego i tylko za pomocą wiary:

*Chrystus jest więc źródłem wszystkich błogosławieństw dla nas: od Niego otrzymujemy wszystko; ale sam Chrystus, ze wszystkimi swoimi błogosławieństwami, jest nam przekazywany przez Ducha. Ponieważ to przez wiarę otrzymujemy Chrystusa i Jego łaski są nam przypisywane. Autorem wiary jest Duch.*⁵⁹

W ten sposób wszystko się układa. Duch jednoczy nas z Chrystusem i czyni to za pomocą wiary, którą w nas działa. Duch Święty daje nam wiarę, abyśmy przez wiarę w Słowo Boże i zaufanie Chrystusowi ukrzyżowanemu i zmartwychwstałemu byli w jedności z Chrystusem i wiedzieli, że jesteśmy w jedności z Chrystusem, ciesząc się Nim i Jego dobrodziejstwami. W ten sposób Chrystus staje się nasz: za pośrednictwem Ducha i wyłącznie za pomocą wiary!⁶⁰

Nauka francuskiego Reformatora o intymnej relacji między Duchem Świętym, wiarą i mistycznym zjednoczeniem nasuwa pytanie: A co z Kalwinem i więzią wiary? David Engelsma wyjaśnia:

Jasne jest, że Kalwin postrzega wiarę nie tylko jako działanie polegające na poznaniu i zaufaniu Jezusowi Chrystusowi, ale także jako zjednoczenie z Chrystusem, chociaż Kalwin nie czyni tego rozróżnienia wprost. Kiedy późniejsza teologia Reformowana czyni to rozróżnienie, jest ono prawdziwe dla Kalwina. Wiara nie jest wyłącznie działaniem; wiara jest również, a nawet bardziej zasadniczo, zjednoczeniem z Chrystusem. Z tego powodu Kalwin czyni wiarę początkiem zbawczego dzieła Ducha... Najpierw jest się, i musi być,

---

⁵⁹ Jan Kalwin, komentarz do 1 Kor. 6:11

⁶⁰ Katechizm Heideberski zwięźle opisuje Ducha, wiarę i zjednoczenie z Chrystusem: „Duch został dany także i mnie, abym przez prawdziwą wiarę mógł stać się uczestnikiem Chrystusa i wszystkich Jego dobrodziejstw” (Pyt. i Odp., 53).

*zjednoczonym z Chrystusem przez więź wiary. Następnie przez tę więź Chrystus i wszystkie jego dobrodziejstwa wchodzi do serca wybranego dziecka Bożego.*⁶¹

Strony, które są zjednoczone

Przeszliśmy długą drogę w naszym traktowaniu doktryny Jana Kalwina o zjednoczeniu z Chrystusem. Widzieliśmy, jak mówi o jej znaczeniu i jej objawieniu w „*tajemnicy*” Ewangelii. Zacytowaliśmy kilka z jego najpiękniejszych opisów. Rozważyliśmy obrazy, których używa, a także rzeczowniki, frazy i przymiotniki, których używa, aby ją wyjaśnić. Zauważyliśmy stanowcze odrzucenie przez Kalwina pojęcia, że zjednoczenie z Chrystusem jest naszym byciem przelanym boską esencją, zgodnie z Andreasem Ossianderem. Zbadaliśmy rolę Ducha i wiary w naszym intymnym zjednoczeniu z Chrystusem, przy czym Duch jest boskim agentem zjednoczenia, a wiara jest niezbędnym środkiem zjednoczenia.

Nie określiliśmy jednak dokładnie, które strony są zjednoczone. Zaczynamy od antropologii. Postępując zgodnie z Pismem Świętym, Kalwin uczy chrześcijanina, aby tak myślał o sobie:

„Jestem człowiekiem, nie aniołem.”⁶² Jestem zjednoczony z Chrystusem zarówno w ciele, jak i duszy.⁶³ Co więcej, ja,

---

⁶¹ David J. Engelsma, *The Reformed Faith of John Calvin: The Institutes in Summary* (Jenison, MI: RFP, 2009), s. 194. Więcej na temat „tego rozróżnienia” w „*późniejszej teologii Reformowanej*” można przeczytać w Heinrich Hepp, *Reformed Dogmatics*, przeł. i red. Ernst Bizer, tłum. G. T. Thompson (Grand Rapids, MI: Baker, repr. 1978), s. 540-542; Herman Bavinck, *Reformed Dogmatics*, tom 4: Duch Święty, Kościół i Nowe Stworzenie, red. John Bolt, tłum. John Vriend (Grand Rapids, MI: Baker, 2008), s. 121-122; Herman Hoeksema, *Reformed Dogmatics* (Grandville, MI: RFP, 2005), tom. 2, s. 62-66, 70-72; David J. Engelsma, *Konfesja Belgijska: komentarz*, tom. 2 (Jenison, MI: RFP, 2019), s. 7-10.

⁶² Nie zajmujemy się tutaj relacją Chrystusa ani naszą z aniołami, upadłymi czy nieupadłymi.

ciało i dusza, jestem zjednoczony z Jezusem Chrystusem teraz, gdy jestem jeszcze grzesznikiem, a będę zjednoczony z Nim w życiu przyszłym, gdy będę bez grzechu”.

Co jeszcze można powiedzieć o „kiedy” mojego zjednoczenia z Chrystusem? Nasz Reformator chciałby, aby każdy wierzący złożył to niesamowite wyznanie:

„Zostałem zjednoczony z Jezusem Chrystusem zanim się urodziłem! W wiecznym wyborze Boga przed stworzeniem świata zostałem „wybrany w Chrystusie. Około 2000 lat temu, kiedy Syn Boży wcielił się i umarł na krzyżu za wszystkie grzechy swojego wybranego kościoła, byłem w Nim”.⁶⁴

Podążając za biblijną nauką Kalwina, chrześcijanin z radością wyznaje:

„Podczas gdy w wiecznym wyborze Boga i odkupieńczej ofierze Chrystusa byłem w Nim, ale On nie był we mnie, teraz jestem w Nim, a On jest we mnie! Ten cud miał miejsce wcześniej w moim życiu, kiedy Chrystus stał się mój wewnątrz przez nieodpartą odnowę, tak że zamieszkuje we mnie przez Ducha Świętego w mistycznym zjednoczeniu. Wiem o tym i cieszę się tym tylko przez wiarę”.

Wierzący kontynuuje:

„Chrystus stanie się mój w sposób doskonały przy moim ostatecznym uwielbieniu w nowym stworzeniu”.

---

⁶³ Np. Kalwin: *„Zauważ, że duchowe połączenie, które mamy z Chrystusem, należy nie tylko do duszy, ale także do ciała, tak że jesteśmy ciałem z Jego ciała itd. (Efez. 5:30)”* (Komentarz do 1 Cor. 6:15). W. Gary Crampton słusznie identyfikuje francuskiego teologa jako dychotomistę, trzymającego się dwuczęściowego poglądu na istoty ludzkie: *„Kalwin utrzymuje, podobnie jak ogromna większość uczonych Reformowanych, że człowiek ma dwie części: ciało fizyczne i niefizycznego ducha lub duszę”* (What Calvin Says [Jefferson, MD: Trinity Foundation, 1992], s. 49).

⁶⁴ Jan Kalwin, komentarz do Efez. 1:4

Ale kim jest Ten, z którym byłem, jestem i na zawsze będę zjednoczony zarówno ciałem, jak i duszą? Tutaj przechodzimy od antropologii do chrystologii. Dziecko Boże wyznaje:

*„Jestem zjednoczony z Osobą Chrystusa w obu Jego naturach — nie tylko w Jego Bóstwie, w przeciwieństwie do Osiandera, ale także w Jego człowieczeństwie, zarówno w Jego ciele, jak i duszy”.*⁶⁵

Jak mówi Lewis B. Smedes:

*„Kalwin jest pewien, że zjednoczenie z Chrystusem jest zjednoczeniem z całym jego ja, szczególnie z Jego człowieczeństwem”.*⁶⁶

Chrystus stał się mój — cały On jest zjednoczony ze mną!

Według Pisma Świętego, a zatem Kalwina, jesteśmy zjednoczeni z Chrystusem w Jego potrójnej funkcji jako proroka, kapłana i króla,⁶⁷ i dlatego jesteśmy beneficjentami wszystkiego, co dla nas zarobił i przekazuje nam w wykonywaniu swojego chwalebego mesjańskiego urzędu.⁶⁸ Jesteśmy zjednoczeni z Nim w obu Jego stanach: Jego stanie upokorzenia (Jego skromne narodziny, życie pełne cierpienia, ofiarna śmierć i pochówek) i Jego stanie wywyższenia (Jego cielesne zmartwychwstanie, chwalebne wniebowstąpienie, wszechmocna sesja i drugie przyjście). Ze względu na nasze *unio com Christo*, dzielimy Jego duchowe łaski i dary, błogosławieństwa i korzyści, przywileje i moce.

---

⁶⁵ Jan Kalwin, *Instytut* 3.11.6

⁶⁶ Lewis B. Smedes, *Wszystko nowe. Teologia zjednoczenia człowieka z Chrystusem* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1970), s. 50.

⁶⁷ Kalwin omawia potrójną funkcję Chrystusa w *Instytutach* 2.15.

⁶⁸ Por. Kalwin: „*Albowiem On [tj. Chrystus] został namaszczony przez Ojca, aby mógł wylać na nas obfitość wieloraką z własnej pełni*” (Komentarz do 1 Jana 2:20; por. Katechizm heidelberski, Niedziela Pańska 12).

„Bo to, co ciągle powraca u Kalwina, to myśl, że nie ma udziału w dobrodziejstwach Chrystusa inaczej niż przez komunię z Jego osobą”.⁶⁹

Ponieważ Chrystus stał się nasz, jesteśmy z Nim zjednoczeni w Jego jednej Osobie, dwóch naturach, dwóch stanach, trzech urządach, wszystkich Jego odkupieńczych czynach i wszystkich Jego błogosławieństwach i dobrodziejstwach. Kalwin z pewnością zgodziłby się z Wyznaniem Westminsterskim

„Wszyscy święci, którzy są zjednoczeni z Jezusem Chrystusem, ich głową, przez Jego Ducha i przez wiarę, ... mają z Nim społeczność w Jego łaskach, cierpieniach, śmierci, zmartwychwstaniu i chwale”.⁷⁰

Przechodząc od antropologii i chrystologii, przechodzimy do teologii. Ponieważ Chrystus stał się nasz i jest Pośrednikiem między Bogiem a nami, jesteśmy zjednoczeni z żywym Bogiem:

...ta doskonała istota Bóstwa, która jest w Chrystusie, jest dla nas korzystna pod tym względem, że jesteśmy również doskonali w Nim. „Jeśli chodzi o całkowite zamieszkanie Boga w Chrystusie, to jest po to, abyśmy, uzyskawszy Go, mogli posiadać w Nim całkowitą doskonałość”⁷¹

Bóg, z którym jesteśmy zjednoczeni, to oczywiście błogosławiona Trójca: Ojciec, Syn i Duch Święty:

...nie tylko Chrystus, ale także Ojciec i Duch Święty mieszkają w nas ... [Powinniśmy rozważyć] sposób zamieszkiwania — mianowicie, że Ojciec i Duch są w Chrystusie, i nawet jak

---

⁶⁹ Herman Bavinck, *Dogmatyka Reformowana*, tom 3: Grzech i zbawienie w Chrystusie, red. John Bolt, tłum. John Vriend (Grand Rapids, MI: Baker, 2006), s. 523.

⁷⁰ Konfesja Westminsterska 26:1

⁷¹ Jan Kalwin, *Komentarz do Kol. 2:10*

*pełnia boskości mieszka w Nim [Kol. 2:9], tak w Nim posiadamy całą boskość.*⁷²

Chrystus stał się nasz, a zatem również Święta Trójca, z którą jesteśmy nierozzerwalnie związani, zarówno ciałem, jak i duszą, w tym życiu i w przyszłym!

Soteriologia w ogólności

Na początku rozdziału zatytułowanego „*Kalwin o zbawieniu*”, traktującego o doktrynie soteriologii naszego Reformatora, W. Gary Crampton stwierdza:

*„Zbawienie wybranych od początku do końca jest wynikiem ich relacji z Chrystusem; to znaczy, ich bycia w jedności z Nim”.*⁷³

David Engelsma ma rację:

*„Kalwin chce, abyśmy postrzegali zbawienie jako jednośc z Chrystusem i taką jednośc, w której sam Chrystus jest w nas”.*⁷⁴

Jeśli dobrze rozumiemy, można nawet powiedzieć, że soteriologia dla Kalwina jest jednością.⁷⁵

Jeśli księga 2 Instytutów Kalwina zajmuje się chrystologią (osobą Jezusa i dziełem uzyskania dla nas odkupienia), księga 3 jest soteriologią, której istotnym aspektem jest *unio cum Christo*. Jak pisze T. H. L. Parker,

---

⁷² Jan Kalwin, *Instytuty* 3.11.5

⁷³ W. Gary Crampton, *Co mówi Kalwin*, s. 71.

⁷⁴ D. Engelsma, *Reformowana wiara Jana Kalwina*, s. 193; wyróżnienie Engelsmy.

⁷⁵ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.1.1

„w Księdze 3... obiektywność poprzedniej księgi [tj. Księgi 2] zostaje przekształcona w subiektywność, **Christus pro nobis** w **Christus in nobis** poprzez Jego Ducha Świętego”.⁷⁶

Starsi pisarze również to zauważyli. Naukę Kalwina na temat soteriologii trafnie podsumował niemiecki teolog Reformowany, Caspar Olevianus (1536-1587). Zauważmy, jak często wierny opis księgi 3 Instytutów Kalwina autorstwa Olevianusa mówi o zjednoczeniu z Chrystusem (używając różnorodnej terminologii):

Dopóki Chrystus jest od nas oddzielony, nie mamy z niego żadnej korzyści. Musimy być wszczępieni w niego jak gałęzie w winorośl. Stąd Wyznanie Apostolskie, po omówieniu Chrystusa, przechodzi do swojego trzeciego artykułu: Wierzę w Ducha Świętego — Duch Święty jest więzią jedności między nami a Chrystusem. W podobny sposób Trzecia Księga Instytutów traktuje o Duchu Świętym, który jednoczy nas z Chrystusem, i w związku z tym o wierze, przez którą przyjmujemy Chrystusa z podwójną korzyścią — mianowicie o bezinteresownej sprawiedliwości, którą nam przypisuje, i o odrodzeniu [lub uświęceniu], które rozpoczyna w nas, dając nam upamiętanie. Aby pokazać bezwartościowość wiary, której nie towarzyszy pragnienie upamiętania, autor, zanim przejdzie do pełnej dyskusji na temat usprawiedliwienia, omawia szczegółowo rozdziały 3-10 o upamiętaniu i jego ciągłym studiowaniu — upamiętaniu, które Chrystus, gdy zostanie pojęty przez wiarę, rodzi w nas przez swego Ducha. Rozdział 11 traktuje o podstawowej i szczególnej korzyści Chrystusa, gdy jest zjednoczony z nami przez Ducha Świętego — mianowicie o usprawiedliwieniu. Temat ten jest kontynuowany w rozdziale 20, który traktuje o modlitwie, jakby o ręce, która ma otrzymać błogosławieństwo, o

---

⁷⁶ T.H.L. Parker, *Nauka Kalwina o poznaniu Boga* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1959), s. 120.

których wiara wie, że są dla niej gromadzone u Boga, zgodnie ze słowem obietnicy. Ale ponieważ Duch Święty, który tworzy i zachowuje naszą wiarę, nie jednoczy wszystkich ludzi z Chrystusem, który jest jedynym autorem zbawienia, rozdział 21 traktuje o wiecznym wyborze Boga, któremu zawdzięczamy to, że my, w których nie przewidział żadnego dobra, którego by wcześniej nie udzielił, jesteśmy oddani Chrystusowi i zjednoczeni z Nim przez skuteczne powołanie Ewangelii. Ten temat jest kontynuowany w rozdziale 25, który traktuje o całkowitym odrodzeniu [tj. uwielbieniu] i szczęśliwości, mianowicie o ostatecznym zmartwychwstaniu, do którego musimy podnieść nasze oczy, widząc, że jeśli chodzi o owocowanie, szczęście pobożnych dopiero zaczyna się na tym świecie.⁷⁷

W jedności z Chrystusem wierzący otrzymują wszystkie te niewypowiedziane, bogate błogosławieństwa przez Ducha Świętego i tylko przez wiarę. Kalwin bardzo się stara podkreślić, że nikt nie może uczestniczyć w Chrystusie bez Jego dobrodziejstw i nikt nie może otrzymać Jego błogosławieństw bez przyłączenia się do Niego:

„dary Boże mieszkają w nas w taki sposób, że niemniej jednak jesteśmy ich uczestnikami tylko o tyle, o ile jesteśmy członkami Chrystusa”⁷⁸

Podobnie, oto dwa fragmenty z Instytutów 3.2.24:

... czyni nas, wszczepionych w Jego ciało, uczestnikami nie tylko we wszystkich Jego dobrodziejstwach, ale także w Nim samym.

---

⁷⁷ Caspar Olevianus „Metoda i układ, czyli przedmiot całego dzieła”, w Jan Kalwin, *Instytuty Religii Chrześcijańskiej*, tłum. Henry Beveridge (Londyn: James Clark & Co., 1949), t. 1, s. 28-29.

⁷⁸ Jan Kalwin, Komentarz do Filemona 1:6

...ponieważ Chrystus został wam tak udzielony ze wszystkimi Jego dobrodziejstwami, że wszystkie Jego rzeczy stały się wasze, że staliście się Jego członkami, a nawet jednym z Nim, Jego sprawiedliwość przytłacza wasze grzechy; Jego zbawienie zmazuje wasze potępienie; swoją godnością wstawia się, aby wasza niegodność nie stanęła przed Bożym wzrokiem.

Kalwin wyciąga wniosek:

*Nie widzę, jak ktokolwiek może ufać, że ma odkupienie i sprawiedliwość w krzyżu Chrystusa, a życie w Jego śmierci, jeśli nie polega głównie na prawdziwym uczestnictwie w samym Chrystusie. Ponieważ te korzyści nie przysłyby do nas, gdyby Chrystus najpierw nie stał się naszym.*⁷⁹

Usprawiedliwienie

Podążając za Pismem Świętym i Reformacją, Jan Kalwin przedstawia usprawiedliwienie jako całkowicie prawne, jako deklarację Boga, najwyższego sędziego wszystkich.⁸⁰ Słusznie identyfikuje dwa składniki usprawiedliwienia:

*„mówimy, że składa się ono z [1] odpuszczenia grzechów i [2] przypisania sprawiedliwości Chrystusa”.*⁸¹

Definicja usprawiedliwienia Kalwina obejmuje nie tylko jego negatywne i pozytywne składniki, ale także (i słusznie) obejmuje jedność:

---

⁷⁹ Jan Kalwin, *Instituty* 4.17.11

⁸⁰ Tamże, 3.11.2; 3.12.1

⁸¹ Tamże, 3.11.2

„...usprawiedliwienie definiujemy następująco: grzesznik, przyjęty do wspólnoty z Chrystusem, zostaje pojednany z Bogiem przez Jego łaskę, podczas gdy oczyszczony przez Chrystusa, [1] otrzymuje odpuszczenie grzechów i [2] odziany w sprawiedliwość Chrystusa, jakby była jego własną, pewnie stoi przed niebiańskim tronem sądu.”⁸²

Kalwin podkreśla, że usprawiedliwiająca sprawiedliwość nie jest wewnętrzna dla wierzących, ponieważ można ją znaleźć tylko w jedności z Panem Jezusem:

„Widzisz, że nasza sprawiedliwość nie jest w nas, ale w Chrystusie, że posiadamy ją tylko dlatego, że jesteśmy uczestnikami Chrystusa; rzeczywiście, z Nim posiadamy wszystkie jego bogactwa... Oświadczyć, że tylko przez Niego jesteśmy uznawani za sprawiedliwych, czymże innym jest to, jak nie ulokowaniem naszej sprawiedliwości w posłuszeństwie Chrystusa, ponieważ posłuszeństwo Chrystusa jest nam uznawane, jakby było naszym własnym?”⁸³

Nasze usprawiedliwienie opiera się na krzyżu, gdyż tylko Pan Jezus jest naszym całkowitym zastępcą. Jego święte życie i odkupieńcza śmierć za nas są nam przypisywane przez wiarę, przez którą „przyjmujemy Chrystusa” i cieszymy się „komunią z Nim”, jak pisał Kalwin do rzymskokatolickiego kardynała Jacopo Sadoleta lub Jakuba Sadoleta.

„Ponieważ cała ludzkość jest w oczach Boga zgubionymi grzesznikami, uważamy, że Chrystus jest ich jedyną sprawiedliwością, ponieważ przez swoje posłuszeństwo zgładził nasze występki; przez swoją ofiarę przebłagał Boski gniew; przez swoją krew zmył nasze grzechy; przez swój

---

⁸² Tamże, 3.17.8

⁸³ Tamże, 3.11.23

*krzyż poniósł nasze przekleństwo; a przez swoją śmierć zadośćuczynił za nas. Utrzymujemy, że w ten sposób człowiek jest pojednany w Chrystusie z Bogiem Ojcem, nie przez własne zasługi, nie przez wartość uczynków, ale przez bezinteresowne miłosierdzie. Kiedy przyjmujemy Chrystusa przez wiarę i wchodzimy niejako w komunię z Nim, nazywamy to, zgodnie z Pismem Świętym, **sprawiedliwością wiary.**"⁸⁴*

Kalwin naucza również, że zjednoczenie z Synem Bożym i Jego zadośćuczynienie za grzech i przypisanie sprawiedliwości jest sposobem, w jaki nieskończenie święty Trójjedyny Bóg, który nienawidzi wszelkiej nieprawości, kocha swoich wybranych, którzy są całkowicie zepsuci sami w sobie.⁸⁵

Uświęcenie

Dla Kalwina nie tylko jesteśmy uświęceni w Chrystusie, ale jesteśmy uświęceni przez Jego uświęcenie samego siebie. Nasz teolog wielokrotnie powtarza ten charakterystyczny punkt, odwołując się do Jana 17:19⁸⁶

[Jezus] wyjaśnia jaśniej, z jakiego źródła płynie to uświęcenie, które jest w nas dopełnione przez naukę Ewangelii. Dzieje się tak, ponieważ poświęcił się Ojcu, aby Jego świętość mogła do nas przyjść; ponieważ tak jak

---

⁸⁴ Jan Kalwin i Jacopo Sadoletto, Debata o Reformacji: List Sadoletto do Genewczyków i odpowiedź Kalwina, red. John C. Olin (Grand Rapids, MI: Baker, 1976), s. 66-67; wyróżnienia oryginalne.

⁸⁵ Np. *Instytuty* 2.14.5; 2.15.6; 2.16.3; 2.17.2; 3.11.11; 3.24.5; Komentarze do Jana 17:26; 2 Kor. 1:20; por. Crampton, *Co mówi Kalwin*, s. 71.

⁸⁶ „*Kalwin*” – stwierdza Wallace – „*odnajduje głębokie znaczenie w tekście Jana 17:19: „A ja za nich uświęcam samego siebie, aby i oni byli uświęceni w prawdzie”, którego rzadko nie zacytuje, gdy mówi o uświęceniu” (Nauka Kalwina o życiu chrześcijańskim, s. 13).*

*blagosławieństwo dla pierwszych plonów jest rozłożone na całe żniwo, tak Duch Boży oczyszcza nas przez świętość Chrystusa i czyni nas jej uczestnikami. Nie dzieje się to również tylko przez przypisanie, ponieważ w tym względzie mówi się, że **stał się dla nas sprawiedliwością**; ale podobnie mówi się, że **stał się dla nas uświęceniem** (1 Kor. 1:30), ponieważ, że tak powiem, przedstawił nas swojemu Ojcu we własnej osobie, abyśmy mogli zostać odnowieni do prawdziwej świętości przez Jego Ducha. Poza tym, chociaż uświęcenie to należy do całego życia Chrystusa, to jednak jego najwyższy obraz został dany w ofierze Jego śmierci; wtedy bowiem okazał się prawdziwym Arcykapłanem, poświęcając świątynię, ołtarz, wszystkie naczynia i lud mocą swego Ducha.⁸⁷*

Nie pomaga, rzeczywiście, mało, aby zwiększyć naszą pewność, że jesteśmy zjednoczeni z Synem Bożym więzią tak bliską, że możemy znaleźć w naszej naturze tę świętość, której nam brakuje; ponieważ nie tylko jako Bóg nas uświęca, ale jest także moc uświęcania w Jego ludzkiej naturze; nie że ma ją sama z siebie, ale że Bóg wylał na nią doskonałą pełnię świętości, abyśmy mogli z niej wszyscy czerpać. I do tego punktu odnosi się to zdanie: „Za nich uświęcam siebie” (Jan 17:19). Jeśli więc jesteśmy grzeszni i nieczyści, nie musimy iść daleko, aby szukać lekarstwa; ponieważ jest ono nam oferowane w naszym własnym ciele.⁸⁸

...my, którzy jesteśmy w sobie nieczyści, a jednak jesteśmy kapłanami w Nim, ofiarujemy siebie i wszystko, co nasze, Bogu i swobodnie wchodzimy do niebiańskiej świątyni, aby ofiary modlitw i uwielbienia, które składamy, były

---

⁸⁷ Jan Kalwin, Komentarz do Jana 17:19

⁸⁸ Jan Kalwin, Komentarz do Hebr. 2:11

*akceptowalne i słodko pachnące przed Bogiem. Takie jest znaczenie oświadczenia Chrystusa: „Za nich uświęcam siebie” [Jan 17:19]. Bo my, przesiąknięci Jego świętością, o ile poświęcił nas Ojcu wraz z sobą, chociaż w przeciwnym razie bylibyśmy dla Niego odrażający, podobamy się Mu jako czyści i nieskalani — a nawet jako święci.*⁸⁹

Oto godne podziwu podsumowanie głównych elementów tej nauki Jana Kalwina podane przez Jamesa Philipa:

*Ludzka natura, którą [wieczny Syn Boży] przyjął, była świętynią, którą On sam uświęcił przez swoją krew i w której poświęcił siebie przez śmierć, aby jako wieczny Arcykapłan ofiarować Siebie jako zadośćuczynienie za nasze grzechy. Kalwin kontynuuje tę ideę samouświęcenia Chrystusa, aby wskazać, na starotestamentową analogię związku między kapłanem a ludźmi, których reprezentuje, że Chrystus poświęcił i uświęcił Siebie Ojcu, aby Jego świętość mogła do nas przyjść. Dlatego wewnętrzne uświęcające dzieło Ducha w życiu wierzącego jest po prostu udzieleniem mu uświęcenia, które zostało już dla niego całkowicie wypracowane w Chrystusie. Bóg uczynił ludzką naturę Jezusa, która została uświęcona przez Ducha, miejscem zamieszkania wszystkich łask... które są wymagane [przez nas]... Wszystko, co zostało dane Chrystusowi w Jego uświęceniu, jest dane w samym celu komunikacji i przekazania kościołowi przez Ducha.*⁹⁰

---

⁸⁹ Jan Kalwin, *Instytuty* 2.15.6

⁹⁰ James Philip, „Unia z Chrystusem” (brak podanych szczegółów publikacji), s. 19-20. Ta broszura zawiera pięć przemówień wygłoszonych na konferencji Inter-Varsity Fellowship Scottish w St Andrews w 1973 r.

Dla Kalwina obie „części” uświęcenia są poprzez nasze zjednoczenie z Chrystusem: [1] negatywna, umartwienie starego człowieka i [2] pozytywna, ożywienie nowego człowieka.⁹¹

*Obie rzeczy dzieją się z nami poprzez uczestnictwo w Chrystusie. Bo jeśli prawdziwie uczestniczymy w Jego śmierci, „nasz stary człowiek zostaje ukrzyżowany przez Jego moc, a ciało grzechu ginie” [Rzym. 6:6 itd.], aby zepsucie pierwotnej natury nie mogło już kwitnąć. Jeśli uczestniczymy w Jego zmartwychwstaniu, przez nie jesteśmy podniesieni do nowego życia, aby odpowiadać sprawiedliwości Bożej.*⁹²

Kalwin naucza o stopniowym uświęceniu w tym życiu poprzez naszą jedność i komunię z Chrystusem.⁹³ W swoim komentarzu do 1 Listu do Tesaloniczan 5:23 nasz wykładowca nie tylko dwukrotnie odnosi się do „postępu”, ale także odnosi się do uświęcenia jako dzieła odnowy Boga, które obejmuje powołanie wierzącego:

Tesaloniczanie, to prawda, zostali częściowo odnowieni, ale Paweł pragnie, aby Bóg udoskonalił to, co pozostało. Z tego wnioskujemy, że musimy przez całe nasze życie czynić postępy w dążeniu do świętości. Ale jeśli częścią Bożą jest odnowienie całego człowieka, nie ma nic pozostawionego wolnej woli. Gdyby bowiem naszą rolą była współpraca z Bogiem, Paweł powiedziałby w ten sposób — „Niech Bóg pomoże lub wesprze wasze uświęcenie”. Ale kiedy mówi, niech uświęci was całkowicie, czyni Boga jedynym Autorem całego dzieła... Ponieważ jednak nigdy nie można spotkać tak kompletnej całości w tym życiu, wypada, aby codziennie czynić postępy w czystości i coś oczyszczać z naszych zanieczyszczeń, dopóki żyjemy na świecie.

---

⁹¹ Por. Katechizm Heidelberski, Niedziela 33.

⁹² Jan Kalwin, *Instytuty* 3.3.9

⁹³ Crampton, *Co mówi Kalwin*, s. 79-80

Usprawiedliwienie i uświęcenie

Jan Kalwin był aż nadto świadomy standardowej polemiki rzymskokatolickiej przeciwko ewangelicznej prawdzie o usprawiedliwieniu, że jest ona odrzuceniem zarówno świętości, jak i dobrych uczynków. W trzeciej księdze swoich Instytutów nasz Reformator spotyka się z ich zarzutami na dwa uderzające sposoby.

Najpierw zwróćmy uwagę na sposób, w jaki Kalwin porządkuje w Instytutach swój materiał na temat soteriologii. Po omówieniu Ducha Świętego i wiary (3.1-2), zajmuje się uświęceniem (upamiętaniem i życiem chrześcijańskim; 3.3-10) przed usprawiedliwieniem (3.11-18)! W ten sposób czytelnik może zobaczyć, jak mało Reformacja i jej czołowy teolog sprzeciwiają się żywotnej pobożności, jeszcze zanim Kalwin dotrze do wykładu na temat przebaczenia naszych grzechów i przypisania sprawiedliwości Chrystusa.

Po drugie, wykorzystując błyskotliwą wiedzę biblijną i teologiczną, Kalwin jednoczy zarówno usprawiedliwienie (pełny akt prawny), jak i uświęcenie (postępowe dzieło organiczne) „w Chrystusie” – nierozłącznie i niez mieszanie. Chrystus stał się naszym, jako Ten, który nas usprawiedliwia i uświęca!

Choć można to znaleźć w całym literackim korpusie Kalwina, ograniczamy się tutaj do jego Instytutów, obserwując ich umiejscowienie w strategicznych miejscach w księdze 3. Początkowa część pierwszego rozdziału soteriologii Kalwina zawiera następujący kluczowy werset:

*„Paweł, mówiąc o... [uświęceniu] i usprawiedliwieniu, mówi, że zdobywamy jedno i drugie „w imię... Jezusa Chrystusa i przez Ducha Boga naszego” [1 Kor. 6:11]”.*⁹⁴

---

⁹⁴ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.1.1

Po ośmiu rozdziałach poświęconych uświęceniu Kalwin mówi o „*podwójnej łasce*”, którą mamy w Chrystusie:

Mając udział w Nim [tj. w Panu Jezusie], zasadniczo otrzymujemy podwójną łaskę: a mianowicie, że jesteśmy pojednani z Bogiem przez nienagannność Chrystusa, abyśmy mogli mieć w niebie zamiast Sędziego łaskawego Ojca [tj. usprawiedliwienie]; po drugie, abyśmy będąc uświęceni Duchem Chrystusa, kultywowali nienagannność i czystość życia [tj. uświęcenie].⁹⁵

W standardowej wersji Instytutów Battlesa, sekcja 1 rozdziału Kalwina, „*Odparcie fałszywych oskarżeń, przez które papiści próbują rzucić odium na tę doktrynę*”, nosi tytuł: „*Czy nauka o usprawiedliwieniu usuwa dobre uczynki?*” Tutaj, słusznie, podajemy dwa piękne cytaty z Instytutów 3.16.1, podające najdłuższe i najbardziej przejrzyste nauczanie z magnum opus Kalwina na temat podwójnych korzyści płynących z usprawiedliwienia i uświęcenia w Chrystusie:

Dlaczego więc jesteśmy usprawiedliwieni przez wiarę? Ponieważ przez wiarę pojmujemy sprawiedliwość Chrystusa, jedynie przez którą zostajemy pojednani z Bogiem. Jednak nie można by tego pojąć, nie ujmując jednocześnie uświęcenia. On bowiem „jest nam dany ku sprawiedliwości, mądrości, uświęceniu i odkupieniu” [1 Kor. 1:30]. Dlatego Chrystus nie usprawiedliwia nikogo, kogo jednocześnie nie uświęca. Dobrodziejstwa te łączy wieczna i nierozzerwalna więź, tak że tych, których oświeca swą mądrością, odkupuje; tych, których odkupuje, usprawiedliwia; tych, których usprawiedliwia, uświęca.

---

⁹⁵ Tamże

*Chociaż możemy je rozróżnić [tj. Usprawiedliwienie i uświęcenie], Chrystus zawiera w sobie jedno i drugie, nierozłącznie. Czy zatem pragniecie osiągnąć sprawiedliwość [tj. usprawiedliwienie] w Chrystusie? Najpierw musicie posiść Chrystusa; ale nie możecie go posiść, nie będąc uczestnikami jego uświęcenia, ponieważ nie można go podzielić na części [1 Kor. 1:13]. Ponieważ więc Pan daje nam te dobrodziejstwa jedynie przez wydawanie siebie, abyśmy mogli się nimi cieszyć, udziela ich obu jednocześnie, nigdy jednego bez drugiego. Jasne jest zatem, jak prawdą jest, że zostajemy usprawiedliwieni nie bez uczynków, ale nie przez uczynki, gdyż w naszym udziale w Chrystusie, który nas usprawiedliwia, uświęcenie obejmuje w równym stopniu sprawiedliwość [tj. usprawiedliwienie].*⁹⁶

Mark Garcia trafnie to zauważył

*w myśli Kalwina... że dwa podstawowe dobra zbawcze (usprawiedliwienie i uświęcenie) są odrębne, a jednak nierozłączne właśnie ze względu na rzeczywistość jeszcze bardziej podstawową i fundamentalną: unio cum Christo wierzącego, dokonane przez Ducha.*⁹⁷

Garcia określa ten „model” jako „kalwinowską unio Christi-duplex gratia soteriology”, zauważając, że jest to

---

⁹⁶ Więcej informacji na temat nauczania Kalwina na temat „podwójnej łaski” w Chrystusie można znaleźć w Angus Stewart, „John Calvin's Integrated Covenant Theology (3): The Blessings of the Covenant”, Protestant Reformed Theological Journal, t. 42, nr 1 (listopad 2008), s. 3-16 ([źródło](#)).

⁹⁷ Garcia, Życie w Chrystusie, s. 2-3. Wcześniej cytowaliśmy pomocne podsumowanie trzeciej książki Instytutów Kalwina autorstwa Caspara Olevianusa, w którym mówi on o doktrynie genewskiego Reformatora o „podwójnej korzyści” z usprawiedliwienia i uświęcenia, jaką wierzący otrzymują w jedności z Chrystusem. Tutaj dodajemy, że Olevianus w swoich własnych instrukcjach korzystał z nauk swojego teologicznego mentora (por. R. Scott Clark, *Caspar Olevian and the Substance of the Covenant: The Double Benefit of Christ* [Edynburg: Rutherford House, 2005]).

„wybitna cecha teologii Kalwina, niezależnie od tego, czy wyraża się ona w formie pozytywnej, polemiczno-dyskusyjnej, kościelnej (katechetycznej i sakramentalnej), czy duszpasterskiej formie (wygłaszanych kazań)”⁹⁸

Inne błogosławieństwa soteriologiczne

Dla Kalwina nie tylko usprawiedliwienie i uświęcenie, ale wszystkie inne elementy ordo salutis, czyli porządku zbawienia, również istnieją tylko „w Chrystusie”. To służy chwale naszego Zbawiciela:

*...wszystkie części naszego zbawienia zawarte są w Chrystusie ...[tak], że On sam powinien jaśnieć i być widocznym ponad wszystkimi stworzeniami, jako że jest początkiem i końcem wszystkich rzeczy!*⁹⁹

Reformator z Genewy serdecznie aprobowałby Duży Katechizm Westminsterki, Pytania i Odpowiedzi 69:

Pytanie 69. Na czym polega społeczność w łasce, którą członkowie Kościoła niewidzialnego mają z Chrystusem?

Społeczność w łasce, którą członkowie Kościoła niewidzialnego mają z Chrystusem, polega na ich uczestnictwie w mocy jego pośrednictwa w ich usprawiedliwieniu, usynowieniu, uświęceniu i wszystkim innym, co w życiu doczesnym objawia ich unię z nim.

Nie dziwi nas wcale, że Kalwin jako teolog suwerenności Boga słusznie stwierdza, że to Wszechmogący jednoczy nas z Jezusem na początku naszego życia chrześcijańskiego (np. kom. Do 2 Tes 1:1). Kontynuacja naszego zbawienia w jedności z naszym Odkupicielem jest także łaską:

---

⁹⁸ Tamże

⁹⁹ Jan Kalwin, komentarz do Kol. 1:14

*Jaki fundament mamy w Chrystusie? Czy był początkiem naszego zbawienia, aby jego wypełnienie mogło nastąpić od nas samych? Czy tylko otworzył drogę, którą możemy postępować o własnych siłach? Z pewnością nie.*¹⁰⁰

Następnie Kalwin wymienia różne elementy ordo salutis, które posiadamy zgodnie z naszym wiecznym wybraniem w Chrystusie (Efez. 1:4-5). Po usprawiedliwieniu wspomina o adopcji, wytrwaniu i życiu wiecznym jako o darach Bożych dla tych, którzy są „wszczepieni” w Jezusa.

*Tylko On jest dobrze ugruntowany w Chrystusie, który ma doskonałą sprawiedliwość w [Panu Jezusie]: ponieważ Apostoł nie mówi, że został posłany, aby pomóc nam osiągnąć sprawiedliwość, ale sam Chrystus, aby być naszą sprawiedliwością [1 Kor. 1:30]. Rzeczywiście, stwierdza, że „wybrał nas w Nim” od wieczności „przed założeniem świata”, nie przez nasze zasługi „ale według postanowienia dobrej woli Bożej” [Ef. 1:4-5] że przez Jego śmierć jesteśmy odkupieni od potępienia śmierci i uwolnieni od zguby [por. Kol. 1:14, 20]; że zostaliśmy przyjęci do Niego jako synowie i dziedzice przez naszego Ojca Niebieskiego [por. Rzym. 8:17; Gal. 4:5-7]; że zostaliśmy pojednani przez Jego krew [Rzym. 5:9-10]; że oddani pod jego opiekę, jesteśmy uwolnieni od niebezpieczeństwa zguby i upadku [Jan 10:28]; że w ten sposób wszczepieni w niego [por. Rzym. 11:19] jesteśmy już, w pewien sposób, uczestnikami życia wiecznego, weszliśmy do Królestwa Bożego przez nadzieję.*¹⁰¹

Następnie nasz teolog mówi o naszym zbawieniu w kategoriach naszej mądrości, sprawiedliwości, czystości, mocy i życia tylko w Chrystusie:

---

¹⁰⁰ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.15.5

¹⁰¹ Tamże

*Co więcej: doświadczamy takiego uczestnictwa w nim, że chociaż jesteśmy jeszcze głupi sami w sobie, On jest naszą mądrością przed Bogiem; podczas gdy jesteśmy grzesznikami, On jest naszą sprawiedliwością; podczas gdy jesteśmy nieczysti, On jest naszą czystością; podczas gdy jesteśmy słabi, podczas gdy jesteśmy nieuzbrojeni i wystawieni na szatana, jednak nasza jest ta moc, która została mu dana w niebie i na ziemi [Mat. 28:18], dzięki której może zmiążyć szatana dla nas i rozbić bramy piekielne; dopóki nosimy ze sobą ciało śmierci, On jest naszym życiem.*¹⁰²

To jest wniosek Kalwina, wywyższający Chrystusa i poniżający nas samych:

*Krótko mówiąc, ponieważ wszystkie Jego rzeczy są nasze i mamy wszystko w Nim, w nas nie ma niczego. Na tym fundamencie, powiadam, musimy być zbudowani, jeśli chcemy stać się świętą świętynią dla Pana [por. Efez. 2:21]*¹⁰³

Następnie Kalwin zmienia kierunek, aby skrytykować rzymską herezję, która stawia zjednoczenie z Chrystusem po dobrych uczynkach:

*Ale przez długi czas świat był nauczany inaczej. Tak więc odkryto wszelkiego rodzaju „moralne” dobre uczynki, przez które ludzie stają się przyjemni Bogu, zanim zostaną wszczępieni w Chrystusa.*¹⁰⁴

---

¹⁰² Tamże

¹⁰³ Tamże

¹⁰⁴ Tamże, 3.15.6

W opozycji do ubóstwa papieżstwa Kalwin wygłasza wymowne przemówienie na temat naszego bogactwa w Chrystusie. Zaczyna używać zaimków trzeciej osoby liczby mnogiej: „oni” i „ich”.

Wierzący mają Chrystusa mieszkającego w nich [1 Jana 3:24], przez którego mogą przylgnąć do Boga; Współuczestnicząc w Jego życiu, zasiadają z Nim w miejscach niebiańskich [Efez. 2:6]; „Zostają przeniesieni do Królestwa Bożego” [Kol. 1:13 itd.] i uzyskują zbawienie¹⁰⁵

Następnie nasz teolog przechodzi na drugą osobę liczby pojedynczej zaimka: „ty”.

Dlatego, gdy tylko zostajesz wszczepiony w Chrystusa przez wiarę, stajesz się synem Bożym, dziedzicem nieba, uczestnikiem sprawiedliwości, posiadaczem życia; i (dzięki temu ich fałsz może być lepiej obalony) uzyskujesz nie okazję do zdobycia zasług, ale wszystkie zasługi Chrystusa, ponieważ są one przekazywane tobie¹⁰⁶

Należy tutaj dodać, że Kalwin jasno stwierdza, że z powodu boskiej obietnicy nikt z tych, którzy są prawdziwie zjednoczeni z Panem Jezusem, nie może odpaść i nie odpadnie od łaski śmiertelnie lub ostatecznie:

Chrystus nie pozwala, aby ktokolwiek z tych, których raz na zawsze wszczepił w swoje ciało, zginął [Jan 10,28]; bowiem zachowując ich zbawienie, wykona to, co obiecał — mianowicie, ukáže moc Boga, która „jest większa od wszystkich” [Jan 10:29]¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Tamże

¹⁰⁶ Tamże

¹⁰⁷ Tamże 3.22.7

*Jest to obietnica, która w najwyższym stopniu zasługuje na naszą uwagę, że wszyscy, którzy są zjednoczeni z Chrystusem i uznają Go za Chrystusa i Pośrednika, pozostaną do końca bezpieczni od wszelkiego niebezpieczeństwa; ponieważ to, co powiedziano o ciele Kościoła, należy do każdego z jego członków, ponieważ są jednym w Chrystusie.*¹⁰⁸

Ponadto, zjednoczenie z umiłowanym Synem Bożym samo w sobie zapewnia zachowanie i wytrwanie wszystkich prawdziwych wierzących. Chrystus jest nasz nierozdzielnie!

*Chrystus jest więzią [miłości Boga do nas]; bo On jest umiłowanym Synem, w którym Ojciec ma upodobanie. Jeśli więc jesteśmy przez Niego zjednoczeni z Bogiem, możemy być pewni niezmiennej i niezawodnej dobroci Boga względem nas. On [tj. Paweł] teraz mówi tutaj wyraźniej niż wcześniej, gdy oświadcza, że źródło miłości jest w Ojcu i potwierdza, że płynie do nas od Chrystusa.*¹⁰⁹

Wszystko to pozytywnie pulsuje pewnością, że jesteśmy zbawieni, zachowani i kochani w jedności z Jezusem teraz i na zawsze. Co więcej, nawet nasza pewność naszego wiecznego wybrania znajduje się tylko w Nim.

Po pierwsze, jeśli szukamy ojcowskiego miłosierdzia Bożego i życzliwego serca, powinniśmy zwrócić nasze oczy ku Chrystusowi, na którym jedynie spoczywa Duch Boży... Bez względu na to, jak bardzo to rzucasz i rozważasz, odkryjesz, że jego ostateczne granice wciąż nie sięgają dalej... jeśli zostaliśmy wybrani w Nim, nie znajdziemy pewności naszego wybrania w sobie samych; i nawet nie w Bogu Ojcu, jeśli

---

¹⁰⁸ Jan Kalwin Komentarz do Mat. 16:18

¹⁰⁹ Jan Kalwin, Komentarz do Rzym. 8:39. Podobnie Większy Katechizm Westminsterki wyjaśnia, że prawdziwi wierzący nie mogą odstąpić od wiary ze względu na „nierozdzielną więź z Chrystusem” (Odp. 79).

*pojmujemy Go jako oddzielonego od Jego Syna. Chrystus jest zatem zwierciadłem, w którym musimy, i bez samooszukiwania się możemy, kontemplować nasze własne wybranie. Ponieważ w Jego ciało Ojciec przeznaczył tych, których chciał od wieczności, aby byli Jego własnością, aby mógł mieć jako synów wszystkich, których uznaje za swoich członków, mamy wystarczająco jasne i mocne świadectwo, że zostaliśmy zapisani w księdze życia [por. Obj. 21:27], jeśli jesteśmy w komunii z Chrystusem.*¹¹⁰

Kościół i środki łaski

Przechodząc od soteriologii, przechodzimy do eklezjologii, doktryny kościoła. To niewidzialny kościół, wierząca grupa predestynowanych, która prawdziwie wyznaje: „*Chrystus stał się naszym!*” Dla Jana Kalwina zjednoczenie wierzącego z Jezusem Chrystusem koniecznie obejmuje zjednoczenie z ciałem Chrystusa, kościołem. Nikt nigdy nie powinien mówić: „*Jestem w Chrystusie, ale mam mało lub nic wspólnego z kościołem*”.

Bycie członkiem Chrystusa automatycznie pociąga za sobą przynależność do organizmu kościelnego (1 Kor. 12:12-13) i wymaga przynależności do instytucji kościelnej. Niewielu, jeśli w ogóle, w historii poapostolskiej tak często i tak stanowczo wzywało wszystkich wierzących do przyłączenia się do wiernej kongregacji, która przejawia cechy prawdziwego kościoła, jak francuski Reformator.¹¹¹

---

¹¹⁰ Jan Kalwin, *Instytutu* 3.24.5

¹¹¹ Por. Jan Kalwin, *Come Out From Them: 'Anti-Nicodemite' Writings of John Calvin*, tłum. Seth Skolnitsky (Dallas, TX: Protestant Heritage Press, 2001). Zobacz także *Konfesja Belgijska 28-29*, która zostało napisana przez Guido de Brès, ucznia Kalwina, a także David J. Engelsma, *Bound to Join: Letters on Church Membership* (Jenison, MI: RFP, 2010) i *A Defense of the Church Institute: Response to the Critics of Bound to Join* (Jenison, MI: RFP, 2012).

Kalwin wyraźnie powiązał zjednoczenie z Chrystusem z przynależnością do widzialnego ustanowionego kościoła. Oto jeden cytat, który jest reprezentatywny dla wielu:

*... nic nie jest bardziej przerażające niż bycie odrzuconym z trzody Bożej. Nie ma bowiem nadziei na bezpieczeństwo, chyba że Bóg zbierze nas w jedno ciało pod jedną głową. Po pierwsze, wszelkie bezpieczeństwo znajduje się tylko w Chrystusie; a zatem nie możemy być oddzieleni od Chrystusa, nie tracąc nadziei na bezpieczeństwo: ale Chrystus nie zostanie i nie może zostać oderwany od swego Kościoła, z którym jest połączony nierozdzielalnym węzłem, jako głowa do ciała. Stąd, jeśli nie pielęgnujemy jedności z wiernymi, widzimy, że jesteśmy odcięci od Chrystusa.*¹¹²

Czasami Kalwin nawet wyjaśnia bycie „w Chrystusie” kościelnie. Na przykład pisze:

*„w Chrystusie, to znaczy w królestwie Chrystusa lub w kościele chrześcijańskim”*¹¹³

W swoim „Podsumowaniu doktryny dotyczącej posługi Słowa i sakramentów” nasz teolog naucza, że Bóg używa środków łaski (głoszenia Słowa i uczestniczenia w sakramentach), aby pogłębić naszą jedność i komunię z Chrystusem.

Celem całej posługi ewangelicznej jest to, aby Bóg ... przekazał Chrystusa nam, którzy jesteśmy rozłączeni przez grzech i stąd zrujnowani, abyśmy mogli od Niego cieszyć się życiem wiecznym; jednym słowem, aby wszystkie skarby niebieskie były tak przypisane do nas, aby nie były mniej nasze niż samego Chrystusa. Wierzmy, że ta komunikacja jest mistyczna i niezrozumiała dla ludzkiego rozumu, i duchowa, ponieważ jest dokonywana przez Ducha Świętego

---

¹¹² Jan Kalwin, Komentarz do Efez. 13:9

¹¹³ Jan Kalwin, Komentarz do Gal. 5:6; por. Komentarz do 2 Kor. 5:17

*[przez którego] On [tj. Bóg] łączy nas z Chrystusem, naszą Głową, nie w sposób wymaginowany, ale najpotężniej i prawdziwie, abyśmy stali się ciałem z Jego ciała i kością z Jego kości [por. Ef. 5:30], a ze swego ożywiającego ciała przelał w nas życie wieczne. Aby dokonać tego zjednoczenia, Duch Święty używa podwójnego narzędzia, głoszenia Słowa i sprawowania sakramentów.*¹¹⁴

Głoszenie Słowa jest głównym środkiem, jaki Bóg ustanowił dla naszego wzrostu w łasce. Kalwin mówi elokwentnie o duchowej mocy „doktryny udzielanej” poprzez „urząd pasterski”:

*W ten sposób dokonuje się odnowa świętych; w ten sposób buduje się ciało Chrystusa [Efez. 4:12]; w ten sposób „wzrastamy pod każdym względem w Tego, który jest Głową” [Efez. 4:15] i wzrastamy razem między sobą; w ten sposób wszyscy jesteśmy wprowadzeni w jedność Chrystusa.*¹¹⁵

Dla Kalwina, jak i całej tradycji Reformowanej, dwa chrześcijańskie sakramenty są oficjalnymi środkami łaski, które Bóg ustanowił w kościele i dla kościoła jako święte narzędzia, dzięki którym wzrastamy coraz bardziej w Pana Jezusa. Ronald S. Wallace podsumowuje doktrynę genewskiego Reformatora na temat kościoła i środków łaski w związku z naszą jednością z Chrystusem:

*„Chrystus związał Kościół ze sobą organicznie jako swoje ciało, a życie Głowy płynie do członków poprzez posługę Słowa i Sakramentu powierzoną Kościołowi”.*¹¹⁶

---

¹¹⁴ Cytat z Glen Clary, „Kalwin o zjednoczeniu z Chrystusem poprzez Słowo i Sakrament”(źródło)

¹¹⁵ Jan Kalwin, *Instytuty* 4.3.2

¹¹⁶ Ronald S. Wallace, *Kalwińska nauka o Słowie i Sakramencie* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1957), s. 234.

Chrzest

To jest pierwsze zdanie w rozdziale Kalwina na temat pierwszego chrześcijańskiego sakramentu, zatytułowanym „Chrzest”, w jego Instytutach:

*„Chrzest jest znakiem inicjacji, przez którą jesteśmy przyjmowani do społeczności kościoła, aby, wszczępieni w Chrystusa, mogliśmy być zaliczeni do dzieci Bożych”.*¹¹⁷

„Chrzest”, kontynuuje Kalwin,

„wnosi do naszej wiary trzy rzeczy, z którymi musimy indywidualnie się zmierzyć”.

Po pierwsze, jest

*„znakiem i dowodem naszego oczyszczenia”*¹¹⁸, ponieważ *„otrzymujemy w Chrystusie ciągłe i nieustanne odpuszczenie grzechów aż do śmierci”.*¹¹⁹

Po drugie, chrzest jest znakiem i pieczęcią naszego uświęcenia,

„ponieważ ukazuje nam nasze umartwienie w Chrystusie i nowe życie w Nim”, odwołując się do Rzymian 6:3-4.¹²⁰

Po trzecie, chrzest jest dla nas

„pewnym świadectwem, że nie tylko zostaliśmy wszczępieni w śmierć i życie Chrystusa, ale tak zjednoczeni z samym Chrystusem, że stajemy się uczestnikami wszystkich Jego błogosławieństw”.

Kalwin powtarza ten ostatni punkt:

---

¹¹⁷ Jan Kalwin, *Instytuty* 4.15.1

¹¹⁸ Tamże

¹¹⁹ Tamże, 4.15.3

¹²⁰ Tamże, 4.15.5

„wszystkie dary Boże ofiarowane w chrzcie znajdują się tylko w Chrystusie” w „najmocniejszej więzi jedności i wspólnoty, którą raczył z nami utworzyć”¹²¹

Oto komentarz Kalwina na temat trynitarniej formuły chrztu:

Istnieją dobre powody, dla których Ojciec, Syn i Duch Święty są wyraźnie wymienieni; nie ma bowiem innego sposobu, w jaki można doświadczyć skuteczności chrztu, niż wtedy, gdy zaczynamy od niezasłużonego miłosierdzia Ojca, który pojednał nas ze sobą przez jednorodzonego Syna; następnie Chrystus przychodzi z ofiarą swojej śmierci; a na końcu zostaje również dodany Duch Święty, przez którego nas obmywa i odradza (Tyt 3:5) i, krótko mówiąc, czyni nas uczestnikami swoich [tj. Chrystusa] dobrodziejstw.¹²²

Jakżesz uderzające świadectwo zjednoczenia z Chrystusem w związku z chrztem w myśli Kalwina! Ostatnie trzy akapity pokazują, że dla francuskiego Reformatora definicja chrztu, trzy korzyści chrztu (usprawiedliwienie, uświęcenie i „wszystkie dary Boże”) oraz formuła chrztu obejmują mistyczną jedność. Chrystus staje się nasz przez wewnętrzny, duchowy chrzest, który rytualny, wodny chrzest oznacza i pieczętuje!

Po rozdziale o chrzcie w ogólności¹²³, Kalwin zajmuje się szczegółowo chrztem dzieci, chrztem nasienia wierzących (1 Mojż. 17:7; Dzieje 2:39), znanym również jako chrzest niemowląt, chrzest rodziny, chrzest gospodarstwa domowego lub chrzest przymierza, w

---

¹²¹ Tamże, 4.15.6. Później Kalwin nawiązuje do „podsumowania” tych trzech rzeczy, na które „wskazuje” chrzest i które „otrzymujemy” poprzez „wspólnotę” z Chrystusem i „udział” w Jego odkupieńczych aktach (Instytuty 4.16.2).

¹²² Jan Kalwin Komentarz do Mat. 28:19. Por. Instytuty 4.15.6. Zobacz także „Forma udzielania chrztu” w: *The Confessions and the Church Order of the Protestant Reformed Churches* (Grandville, MI: Protestant Reformed Churches in America, 2005), s. 258.

¹²³ Jan Kalwin, Instytuty 4:15

przeciwieństwie do anabaptystów¹²⁴. Ponownie Kalwin odwołuje się do *unio cum Christo*, tutaj rysując paralelę między zjednoczeniem dzieci z „pierwszym” Adamem w grzechu a zjednoczeniem z „ostatnim Adamem” w zbawieniu (Rzym. 5:12-19; 1 Kor. 15:45-49):

Bo jeśli przyznamy, że są wśród dzieci Adama, pozostają w śmierci, ponieważ w Adamie możemy tylko umrzeć [Rzym. 5:12 i nast.]. Przeciwnie, Chrystus nakazuje, aby je [tj. te „małe dzieci” w Izraelu] przyprowadzono do niego [Mat. 19:14]. Dlaczego tak jest? Ponieważ On jest życiem. Dlatego, aby je ożywić, czyni je uczestnikami siebie, podczas gdy ci [tj. anabaptyści] skazują je na wygnanie i śmierć.¹²⁵

Opierając się na swojej doktrynie uświęcenia Chrystusa i Jego wybranych w Nim (por. Jan 17:19), jak przedstawiono wcześniej, Kalwin wyjaśnia, w jaki sposób dzieci wierzących są godnymi odbiorcami chrztu:

Zaprawdę, Chrystus został uświęcony od najwcześniejszego dzieciństwa, aby mógł uświęcić w sobie swoich wybranych z każdego wieku bez rozróżnienia. Aby bowiem zmazać winę nieposłuszeństwa, która została popełniona w naszym ciele, przyjął to samo ciało, aby w nim, dla naszego dobra i w naszym imieniu, mógł osiągnąć doskonałe posłuszeństwo. Tak więc został poczęty z Ducha Świętego, aby w przyjętym ciele, w pełni przesiąknięty świętością Ducha, mógł udzielić nam tej świętości. Jeśli mamy w Chrystusie najdoskonalszy przykład wszystkich łask, którymi Bóg obdarza swoje dzieci, to również pod tym względem będzie on dla nas dowodem, że wiek niemowlęcy nie jest całkowicie przeciwny uświęceniu.¹²⁶

---

¹²⁴ Tamże, 4:16

¹²⁵ Tamże, 4.16.17

¹²⁶ Tamże, 4.16.18

Wieczerza Pańska i dyscyplina kościelna

Kalwin przechodzi od pierwszego sakramentu chrześcijańskiego¹²⁷ do drugiego¹²⁸ poprzez *unio cum Christo*:

*Albowiem jak w chrzcie Bóg, odradzając nas, wszczepia nas w społeczność swojego kościoła i czyni nas swoimi przez adopcję, tak powiedzieliśmy, że wypełnia funkcję troskliwego gospodarza, nieustannie dostarczając nam pokarmu [Wieczerzy Pańskiej], aby podtrzymać i zachować nas w tym życiu*¹²⁹

Dzięki temu sakramentowi pobożne dusze „*mają świadectwo naszego wzrostu w jedno ciało z Chrystusem, tak że cokolwiek jest Jego, może być nazwane naszym*” – stwierdza Kalwin, zanim wymownie wygłosi:

*Oto cudowna wymiana, którą z Jego niezmierną dobrocią dokonał z nami; że stając się z nami Synem Człowieczym, uczynił nas z Nim synami Bożymi; że przez swoje zstąpienie na ziemię przygotował dla nas wstąpienie do nieba; że przyjmując naszą śmiertelność, obdarzył nas swoją nieśmiertelnością; że akceptując naszą słabość, wzmocnił nas swoją mocą; że przyjmując nasze ubóstwo na siebie, przeniósł na nas swoje bogactwo; że biorąc na siebie ciężar naszej nieprawości (która nas uciskała), przyodził nas w swoją sprawiedliwość.*¹³⁰

Komentując Jana 6:56, „*Kto je moje ciało i pije moją krew, mieszka we mnie, a ja w nim*”¹³¹ i mając na uwadze rzymskokatolickie

---

¹²⁷ Tamże 4.15-16

¹²⁸ Tamże, 4.17-18

¹²⁹ Tamże, 4.17.1.

¹³⁰ Tamże, 14.17.2

¹³¹ Clive Bowsher zauważa, że Ewangelia Jana 6:56 jest „*pierwszym przypadkiem użycia sformułowania „w sobie nawzajem” w Czwartej Ewangelii*” (Life in the Son: Exploring

nadużywanie tego tekstu na poparcie ich bluźnierczej mszy, Kalwin wyjaśnia,

podczas gdy on [tj. Chrystus] sam w sobie ma życie, pokazuje, jak możemy się nim cieszyć, to znaczy, jedząc jego ciało; jakby twierdził, że nie ma innego sposobu, w jaki może stać się naszym, niż przez naszą wiarę skierowaną ku jego ciału

... Kiedy mówi, że mieszka w nas, znaczenie jest takie samo, jakby powiedział, że jedyną więzią jedności i sposobem, w jaki staje się jednym z nami, jest to, kiedy nasza wiara polega na jego śmierci. Możemy również z tego wynioskować, że nie mówi teraz o zewnętrznym symbolu, który wielu niewierzących otrzymuje na równi z wierzącymi, a mimo to nadal jest oddzielony od Chrystusa.¹³²

Robert Letham oświadcza, że „dla Kalwina” to właśnie w Wieczerzy Pańskiej „zjednoczenie z Chrystusem osiąga szczególny wyraz”.¹³³ W rzeczywistości nie jest przesadą stwierdzenie, że doktryna Kalwina o Wieczerzy Pańskiej jest niezrozumiała poza mistycznym zjednoczeniem. Jego ulubionym tekstem zarówno o *unio cum Christo*, jak i o drugim sakramencie Nowego Testamentu jest List do Efezjan 5:30: „Gdyż jesteśmy członkami jego ciała, z ciała jego i z kości jego”.

Albowiem Pan tak komunikuje nam tam swoje ciało, że On staje się całkowicie jednym z nami, a my z Nim. Teraz, ponieważ ma tylko jedno ciało, którego czyni nas wszystkich uczestnikami, konieczne jest, abyśmy wszyscy stali się jedynym ciałem przez takie uczestnictwo. Chleb

---

Participation and Union with Christ in John's Gospel and Letters [Downers Grove, IL: IVP, 2023], s. 26).

¹³² Jan Kalwin, Komentarz do Jana 6:56

¹³³ Robert Letham, *Union with Christ*, s. 105.

ukazany w Sakramencie reprezentuje tę jedność. Ponieważ jest zrobiony z wielu ziaren tak zmieszanych razem, że jednego nie można odróżnić od drugiego, tak samo jest stosowne, abyśmy w ten sam sposób byli połączeni i związani ze sobą tak wielką zgodą umysłów, że żaden rodzaj niezgody lub podziału nie może wkroczyć.¹³⁴

Katechizm Heideberski, Pyt. i Odp. A. 76, napisany przez dwóch wiernych uczniów Kalwina, Zachariasza Ursyna i Caspara Olevianusa, tchnie doktryną Reformatora genewskiego o Wieczerzy Pańskiej z jej motywem zjednoczenia z Chrystusem i wykorzystaniem Efezjan 5:30:

Pytanie 76: Co to znaczy, że spożywamy ukrzyżowane ciało Chrystusa i pijemy Jego przelaną krew?

Znaczy to, że wierzącym sercem przyjmujemy całą mękę i śmierć Chrystusa, dzięki czemu otrzymujemy odpuszczenie grzechów i życie wieczne. Co więcej – za pośrednictwem Ducha Świętego, który jest w Jezusie Chrystusie i w nas, jednoczymy się w coraz większym stopniu z Jego świętym ciałem. Chociaż więc On jest w niebie, a my na ziemi, to jesteśmy ciałem Jego ciała i kością Jego kości, a żyjemy kierowani zawsze jednym Duchem, jak członki, które dzięki jednej duszy tworzą jedno ciało.

W związku z tym Kalwin składa następującą aplikację:

„Mistyczne zjednoczenie istniejące między Chrystusem a jego członkami powinno być [przedmiotem] refleksji, nie

---

¹³⁴ Jan Kalwin, *Instytuty* 4.17.38. Por. „Forma sprawowania Wieczerzy Pańskiej” w: *The Confessions and the Church Order*, s. 271

*tylko gdy zasiadamy przy stole Pańskim, ale w każdym innym czasie”.*¹³⁵

Chrystus staje się coraz bardziej nasz, gdy jemy i pijemy Go duchowo i sakramentalnie!

Wśród uzasadnień dyscypliny kościelnej Kalwina znajduje się jego apel do *unio cum Christo*:

*Ponieważ bowiem sam Kościół jest ciałem Chrystusa [Kol. 1:24], nie może zostać skażony przez takie zepsute i gnijące członki bez pewnej hańby spadającej na jego Głowę. Dlatego... ci, których niegodziwość sprowadza hańbę na imię chrześcijańskie, muszą zostać wygnani ze swojej rodziny.*¹³⁶

Tak więc dyscyplina kościelna, jak zauważa Wendel,

*„stała się konieczna, w rzeczywistości, przez zjednoczenie wiernych z Chrystusem i jego godnością jako głowy Kościoła”.*¹³⁷

Orientacja eschatologiczna

Po rozważeniu soteriologii i eklezjologii dochodzimy do eschatologii. Tutaj wspominamy o dwóch wstępnych kwestiach: relacji między zjednoczeniem z Chrystusem w myśli Kalwina a, po pierwsze, eschatologiczną cnotą nadziei i, po drugie, umiejscowieniem głównego traktowania rzeczy ostatecznych w jego Instytutach.

---

¹³⁵ Jan Kalwin, Komentarz do Psalmu 63:2

¹³⁶ Jan Kalwin, *Instytuty* 4.12.5

¹³⁷ Wendel, *Kalwin*, s. 298

Po pierwsze, nadzieja jest duchową postawą wierzącego i spojrzeniem na przyszłe dobro obiecane w Słowie Bożym. Zarówno nasza obiektywna nadzieja, jak i nasza subiektywna nadzieja są tylko w Jezusie.¹³⁸ Heinrich Quistorp wyjaśnia istotną rolę *unio cum Christo* w eschatologicznej nadziei według Jana Kalwina:

Nadzieja chrześcijan jest zakorzeniona w ich wspólności z Chrystusem. Przez wiarę są włączeni w Jego ciało. Jako członkowie Jego ciała mają wieczne przeznaczenie. „Wierzący powinni zdawać sobie sprawę, że ich nadzieja na dziedzictwo niebieskie opiera się wyłącznie na fakcie, że z powodu ich wszczęcia w Chrystusa są oni przez łaskę uważani za sprawiedliwych” [Instytuty 3.13.5]. Głowa, która weszła do chwały, pociągnie za sobą członków: taka jest nadzieja chrześcijaństwa, ciała Chrystusa ...W Nim wieczne dziedzictwo jest już zasadniczo nam dane. Przyszłe dobro doskonałej sprawiedliwości i błogosławieństwa już istnieje w Chrystusie. Nie musimy wychodzić poza Chrystusa, ponieważ już posiadamy wszystko w Nim. Ponieważ Jego kapłaństwo powoduje nasze wejście do Królestwa Bożego. „Niemożliwe jest, abyśmy pragnęli dla siebie czegoś lepszego” [Komentarz do Hebr. 9:11]. Poza dokonaniem dziełem Chrystusa i komunii z Nim nie ma nadziei.¹³⁹

---

¹³⁸ Jan Kalwin, Komentarz do Tyt. 2:13

¹³⁹ Heinrich Quistorp, *Kalwina nauka o rzeczach ostatecznych*, tłum. Harold Knight (Richmond, VA: John Knox Press, 1955), s. 20-21.

Po drugie, Cornelis Venema przedstawia uzasadnienie umieszczenia przez Kalwina głównego opracowania eschatologii w jego Instytutach. Tutaj ponownie widoczne jest zjednoczenie z Chrystusem.

Znaczenie tego umiejscowienia dla opracowania przez Kalwina zmartwychwstania ciała i życia wiecznego nie jest trudne do rozróżnienia [Instytuty 3.25, ostatni rozdział księgi 3]. Odkupieńcze dzieło Chrystusa jako Pośrednika [księga 2] jest przekazywane wierzącym przez posługę Ducha Świętego, który jednoczy wierzących z Chrystusem i udziela im wszystkich korzyści odkupienia [księga 3]. Poprzez zjednoczenie z Chrystusem wierzący cieszą się przede wszystkim podwójną korzyścią: wolnym usprawiedliwieniem lub przyjęciem przez Boga i odnowieniem na obraz Boga [tj. uświęceniem] [3.1-20]. Celem Boga Ojca [3.21-24] w odkupieniu jest przywrócenie wierzącym akceptacji i łaski oraz dostosowanie ich do obrazu Chrystusa w prawdziwej wiedzy, sprawiedliwości i świętości. Dzieło trójjedynego Stwórcy [księga 1] i Odkupiciela [księga 2] ma na celu doprowadzenie tych, którzy są zjednoczeni z Chrystusem, do chwały i naprawienie złamanego i nieporządku grzechu w życiu ludzkim [księga 3]. Traktowanie przez Kalwina zmartwychwstania ciała i życia wiecznego przedstawia odpowiednio jego opis telos [tj. celu] zjednoczenia wierzącego z Chrystusem [3.25]. W zjednoczeniu z Chrystusem wierzący są usprawiedliwieni, uświęceni i ostatecznie uwielbieni [księga 3]. Biorąc pod uwagę lokalizację rozdziału 25 Instytutów, można by go

zatytułować „*Uwielbienie wierzącego w zjednoczeniu z Chrystusem*”.¹⁴⁰

Stan pośredni

Jan Kalwin nauczał prawdy o błogosławionym stanie pośrednim wierzącego w jego duszy z Chrystusem w niebie, w okresie pomiędzy naszym obecnym stanem w tym upadłym świecie a naszym wiecznym stanem w nowym stworzeniu. Ze względu na mistyczne zjednoczenie, dzieci Boże nie powinny bać się śmierci:

*Ale chociaż życie dopiero się w nas zaczęło, Chrystus oświadcza, że wierzący są tak pewni jego uzyskania, że nie powinni bać się śmierci; i nie musimy się temu dziwić, ponieważ są zjednoczeni z Nim, który jest niewyczerpanym źródłem życia.*¹⁴¹

Chrystus stanie się nasz w o wiele wyższy sposób w niebie po naszej śmierci!¹⁴²

Tutaj nasz teolog ostro sprzeciwia się anabaptystycznej herezji snu duszy, że dziecko Boże jest nieświadome między śmiercią a cielesnym zmartwychwstaniem w dniu ostatecznym. *Psychopannychia* (1534) to najwcześniejszy traktat teologiczny napisany przez Kalwina, choć został opublikowany dopiero w 1542 i 1545 roku.¹⁴³ Wśród wielu biblijnych i teologicznych argumentów Kalwina przeciwko anabaptystycznemu uśpieniu

---

¹⁴⁰ **Cornelis P. Venema**, „*Doktryna Kalwina o rzeczach ostatecznych: zmartwychwstanie ciała i życie wieczne* (Instytuty 3.25 i inne)”, w Hall i Lillback (red.), *A Theological Guide to Calvin's Institutes*, s. 445.

¹⁴¹ **Jan Kalwin**, Komentarz do Jana 5:24

¹⁴² **Jan Kalwin**, Komentarz do Filip. 1:21-23

¹⁴³ Por. Wulfert de Greef, *Pisma Jana Kalwina: przewodnik wprowadzający*, tłum. Lyle D. Bierma (Grand Rapids, MI: Baker, 1983), s. 165-167

duszy zawarttych w *Psychopannychii* znajduje się apel o zjednoczenie z Chrystusem.¹⁴⁴ Kalwin wyjaśnia:

Poza tym, nie tylko pociesza nas myśl, że Chrystus, nasza Głowa, nie zginął w cieniu śmierci, ale mamy dodatkowe zabezpieczenie Jego Zmartwychwstania, przez które ustanowił siebie Panem śmierci i podniósł ponad śmierć wszystkich nas, którzy mamy w Nim jakąkolwiek część, tak że Paweł nie wahał się powiedzieć, że „nasze życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu” (Kol. 3:3). Gdzie indziej mówi: „Ja żyję, lecz nie ja, lecz żyje we mnie Chrystus” (Gal. 2:20). Cóż pozostaje naszym przeciwnikom, jak tylko wołać z otwartymi ustami, że Chrystus śpi w śpiących duszach? Bo jeśli Chrystus żyje w nich, to i w nich umiera. Jeśli zatem życie Chrystusa jest nasze, niech Ten, który nalega, że nasze życie kończy się śmiercią, ściągnie Chrystusa z prawicy Ojca i wyda Go na drugą śmierć. Jeśli On może umrzeć, nasza śmierć jest pewna; jeśli On nie ma końca życia, to i nasze dusze wszczepione w Niego nie mogą zostać zakończone żadną śmiercią! Ale po co drążyć ten temat? Czy jest jakaś niejasność w słowach: „Ponieważ ja żyję, wy też będziecie żyć” (Jan 14:19)? Jeśli żyjemy, ponieważ On żyje, to jeśli umrzemy, On nie żyje. Czy jest jakaś niejasność w Jego obietnicy, że pozostanie we wszystkich, którzy są zjednoczeni z Nim przez wiarę, a oni w Nim (Jan 6:56)? Dlatego jeśli chcemy pozbawić członków życia, odłączmy ich od Chrystusa.¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ Jest to punkt widzenia poruszany również przez Edwarda A. Doweya Jr. w książce *The Knowledge of God in Calvin's Theology* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1994), s. 203

¹⁴⁵ Praca ta jest dostępna w Internecie ([źródło](#)). W „Przedmowie Jana Kalwina do przyjaciela” zauważa, że XVI wieczni anabaptyści nie byli jedynymi, którzy nauczali o śnie duszy. „Niektórzy Arabowie” we wczesnym kościele „podtrzymywali” to, a papież

Zjednoczenie z Chrystusem w stanie pośrednim wyklucza również papieskie pojęcia czyśćca. Po obaleniu głupoty odpustów,¹⁴⁶ wymagowanego sposobu wydostania się z wymagowanego miejsca, Kalwin zajmuje się zwodniczymi argumentami Rzymu na rzecz istnienia czyśćca z Biblii.¹⁴⁷ Podsumowuje,

Pismo Święte dostarcza innej, o wiele lepszej i doskonalszej pociechy [niż papieństwo czy pogaństwo], gdy świadczy: „Błogosławieni umarli, którzy umierają w Panu” [Obj. 14:13]¹⁴⁸

„Spać w Chrystusie, to zachować w śmierci więź, którą mamy z Chrystusem”, wyjaśnia Kalwin, „gdyż ci, którzy są przez wiarę wszczępieni w Chrystusa, mają wspólną z Nim śmierć, aby mogli być z Nim uczestnikami życia”.¹⁴⁹ Venema podsumowuje biblijną naukę Kalwina dotyczącą pośredniego stanu wierzącego:

*„Śmierć powoduje rozdzielenie ciała i duszy”, a nie rozdzielenie dziecka Bożego i Jezusa, ponieważ „dusza wierzącego nadal cieszy się świadomą wspólnotą z Chrystusem aż do czasu powszechnego zmartwychwstania w dniu ostatecznym”.*¹⁵⁰

Kalwin umiejętnie posługuje się mieczem zjednoczenia z Chrystusem przeciwko dwóm głównym herezjom w tej dziedzinie

---

Jan XXII (1316-1334) „poruszał to i został zmuszony do odwołania przez Wydział Teologiczny Paryża”.

¹⁴⁶ Jan Kalwin, *Instytutu* 3.5.1-5

¹⁴⁷ Tamże, 3.5.6-10

¹⁴⁸ Tamże, 3.5.10). Por. Venema: „Według Kalwina dogmat o czyśćcu nie ma żadnego uzasadnienia biblijnego i przeczy zjednoczeniu wierzącego z Chrystusem” („*Calvin's Doctrine of the Last Things*”, s. 449, przyp. 22).

¹⁴⁹ Jan Kalwin, Komentarz do 1 Tes. 4:14. Ci, którzy umierają poza Chrystusem, zostają „odcięci od wszelkiej społeczności z Bogiem” i ukarani na wieki w piekle (*Instytutu* 3.25.12).

¹⁵⁰ Venema, „*Doktryna Kalwina o rzeczach ostatecznych*”, s. 456.

teologii: śnie duszy anabaptystów i czyściami rzymskich katolików. Zgodnie ze Słowem Bożym Kalwin uznaje jedynie stany pośrednie nieba (dla tych zjednoczonych z Chrystusem) i piekła (dla tych, którzy nie są z Nim zjednoczeni) i zaprzecza istnieniu miejsca pośredniego (czyściec) między nimi. Wyznanie Westminsterskie dobrze to podsumowuje:

„Poza tymi dwoma miejscami dla dusz oddzielonych od ich ciał, Pismo nie uznaje żadnego”.¹⁵¹

Drugie przyjście

Jaki jest chwalebny powrót Pana w ciele dla Kalwina? Oprócz wielu innych sposobów, w jakie Pismo przedstawia to błogosławione wydarzenie, Kalwin mówi o powrocie naszego Zbawiciela w związku z naszym zjednoczeniem z Chrystusem:

*Mamy tu pocieszenie wybrania — że przyjście Chrystusa będzie manifestacją naszego życia... Bo jeśli nasze życie jest zamknięte w Chrystusie [Kol. 3:3], musi być **ukryte**, aż się objawi*.¹⁵²

Komentując przyszłe pojawienie się Chrystusa, kiedy „*będziemy podobni do Niego*; „*Albowiem ujrzemy Go takim, jakim jest*” (1 Jana 3:2) – Kalwin pisze,

[Jan] uczy tego samego z Pawłem w Kolosan 3:3-4, gdzie mówi: „wasze życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu. Lecz gdy się Chrystus, nasze życie, ukáže, wtedy i wy razem z nim ukażecie się w chwale.” Nasza wiara nie może bowiem trwać inaczej, jak tylko czekając na przyjście

---

¹⁵¹ Konfesja Westminsterska 32:1

¹⁵² Jan Kalwin, Komentarz do Kol. 3:4

Chrystusa. Powód, dla którego Bóg opóźnia ukazanie się naszej chwały, jest taki, że Chrystus nie objawia się w mocy swego królestwa.

Następnie nasz teolog stwierdza, że nasz Pan Jezus przychodzi, aby upodobnić nas do siebie na obraz, podobieństwo i chwałę Boga:

[Jan pokazuje], że ostatecznym celem naszej adopcji jest to, że to, co uprzednio było w Chrystusie, w końcu dopełni się w nas... widzieć, jak Chrystus czyni nas podobnymi do siebie... to znaczy widzieć w nim przyjaciela ... Ale na tyle, na ile odnawia się w nas obraz Boga, mamy oczy przygotowane na oglądanie Boga. I teraz rzeczywiście Bóg zaczyna odnawiać w nas swój obraz, ale w jak małej mierze! Dopóki nie zostaniemy ogołoceni z wszelkiego zepsucia ciała, nie będziemy w stanie stanąć przed Bogiem twarzą w twarz... będziemy uczestnikami Bożej chwały, bo jeśli nasza natura nie będzie duchowa i nie będzie obdarzona niebiańskością i błogosławioną nieśmiertelnością, nigdy nie mogłaby być tak blisko Boga, jednakże doskonałość chwały nie będzie w nas tak wielka, abyśmy mogli pojąć wszystko, czym jest Bóg (Kom. 1 Jana 3:2).

W kazaniu na temat 2 Tesaloniczan 1:6-10 Kalwin głosi, że powracający Chrystus podzieli się z nami swoją chwałą:

Kiedy św. Paweł dodaje to [w. 10], jakby mówił: „Przyjdzie, aby uczynić nas uczestnikami swojej chwały, aby wtedy zostało nam przekazane wszystko, co godne jest czci i uwielbienia w Nim”. W skrócie Św. Paweł oświadcza, że nasz Pan Jezus nie przychodzi, aby

*zachować swoją chwałę tylko dla siebie, ale aby mogła zostać wylana na wszystkie członki Jego ciała.*¹⁵³

Powszechne zmartwychwstanie

Nasz Zbawiciel powróci w wielkim majestacie i ze świętymi aniołami, aby wskresić umarłych.¹⁵⁴ Kalwin argumentuje za koniecznością chwalebego cielesnego zmartwychwstania Kościoła z naszego *unio cum Christo*:

*A oddzielenie go od nas jest niedopuszczalne i nawet niemożliwe bez rozerwania go na kawałki. Na tej podstawie Paweł argumentuje: „Jeśli umarli nie zmartwychwstaną, to i Chrystus nie zmartwychwstanie” (1 Kor. 15:16). Uznaje bowiem za powszechnie przyjętą zasadę, że Chrystus nie tylko dla siebie został poddany śmierci lub że odniósł zwycięstwo nad śmiercią przez zmartwychwstanie. Raczej rozpoczęło się w Głowie to, co powinno zostać dokończone we wszystkich członkach.*¹⁵⁵

Po wzruszającej uwadze, że „Chrystus zmartwychwstał, aby mieć nas za towarzyszy w życiu przyszłym”, Kalwin ponownie podkreśla, że nierozrwalna i żywa więź naszego Zbawiciela z nami jest gwarancją naszego zmartwychwstania:

Został wychowany przez Ojca, jako że był Głową Kościoła, od którego Ojciec w żaden sposób nie pozwolił go

---

¹⁵³ Jan Kalwin, *Kazania o boskości Chrystusa*, przeł. Leroy Nixon (Audubon, New Jersey: Old Paths Publications, repr. 1997), s. 20-30. 299.

¹⁵⁴ Kalwin omawia dwa ostatnie artykuły Apostolskiego Wyznania Wiary, które dotyczą eschatologii („*zmartwychwstanie ciała i życie wieczne*”) w Instytutach 3,25.

¹⁵⁵ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.25.3

*odłączyć. Został wskrzeszony mocą Ducha Świętego, który ożywia nas wspólnie z Nim.*¹⁵⁶

Belgijskie Wyznanie Wiary 37 stwierdza, że w ostatnim dniu my, w naszych duszach, będziemy „połączeni i zjednoczeni z [naszymi] właściwymi ciałami, w których [kiedyś] żyliśmy”. Westminsterskie Wyznanie Wiary odnosi się do nich jako do „tych samych ciał, a nie innych, chociaż o innych cechach”.¹⁵⁷ Kalwin zgadza się, identyfikując jako „potworny”

*„błąd tych, którzy wyobrażają sobie, że dusze nie otrzymają tych samych ciał, w które są teraz odziane, ale zostaną wyposażone w nowe i inne”.*¹⁵⁸

Z prawdy o zjednoczeniu z Chrystusem Kalwin formułuje dwa główne argumenty przeciwko tej bluźnierczej idei. Po pierwsze, te same ciała zostały połączone z Panem Jezusem!

*Ponieważ byłoby zupełnie absurdalne, aby ciała, które Bóg poświęcił sobie jako świątynie [1 Kor. 3:16] miały odpaść w nieczystość bez nadziei na zmartwychwstanie! A co z faktem, że są oni także członkami Chrystusa [1 Kor. 6:15]?*¹⁵⁹

Po drugie, Pan Jezus (z którym jesteśmy zjednoczeni) został wskrzeszony w tym samym ciele, które nosił zaledwie trzy dni wcześniej.

Poza tym, jeśli mamy otrzymać [zupełnie] nowe ciała, jak głowa i członki będą do siebie pasować? Chrystus zmartwychwstał: czy uczynił to, tworząc dla siebie [zupełnie] nowe ciało? Nie, jak przepowiedział: „Zburzcie tę świątynię,

---

¹⁵⁶ Tamże

¹⁵⁷ Konfesja Westminsterska 32.2

¹⁵⁸ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.25.7

¹⁵⁹ Tamże

a Ja w trzy dni ją odbuduję” [Jana 2:19]. Otrzymał ponownie śmiertelne ciało, które wcześniej zrodził.¹⁶⁰

Nauka Kalwina o naszym przyszłym cielesnym zmartwychwstaniu opiera się na jego doktrynie, że cały wierzący, włączając w to jego ciało, jest zjednoczony z Chrystusem. Tutaj cytujemy dłuższy fragment niż ten cytowany wcześniej z komentarza francuskiego Reformatora do 1 Koryntian 6:15:

Zauważmy, że duchowe połączenie, które mamy z Chrystusem, należy nie tylko do duszy, ale także do ciała, tak że jesteśmy ciałem z Jego ciała itd. (Efez. 5:30). W przeciwnym razie nadzieja na zmartwychwstanie byłaby słaba, gdyby nasze połączenie nie było tej natury — pełne i kompletne.

Z tego wszystkiego Kalwin wyciąga tę pocieszającą lekcję:

*„w wierze w zmartwychwstanie mamy dobrą podstawę pocieszenia, pod warunkiem, że jesteśmy członkami Chrystusa i jesteśmy prawdziwie zjednoczeni z Nim jako naszą Głową”.*¹⁶¹

Odwołując się do komentarza Kalwina do 1 Koryntian 15:44, Edward A. Dowey Jr. wyjaśnia, że natura zmartwychwstałych ciał wybranych jest duchowa z powodu Ducha Świętego, którego otrzymujemy w *unio cum Christo*:

Duchowe ciało zmartwychwstania nie jest substancją duchową, różną od ciała zwierzęcego, ale jest zastąpienie nazywane duchowym, ponieważ otrzyma ono życie z ożywiającego lub dającego życie Ducha, a nie z jedzenia i picia! W ten sposób ostatecznie zostajemy „upodobnieni do

---

¹⁶⁰ Tamże

¹⁶¹ Jan Kalwin, Komentarz do 1 Tes. 4:18

obrazu Chrystusa”, w dopełnieniu naszej obecnej duchowej regeneracji.¹⁶²

Sąd Ostateczny i Życie Wieczne

Nasz Pan Jezus przyjdzie ponownie, aby wskrzesić umarłych, aby sprowadzić absolutnie każdego człowieka (a także wszystkich aniołów) przed Jego wielki biały tron sądu. Tutaj ponownie kluczowe jest *unio cum Christo*. Tylko ci ludzie, którzy są sprawiedliwi w Chrystusie w tym życiu, będą mogli stanąć przed Chrystusem w dniu ostatecznym. To również jest zawarte w definicji usprawiedliwienia Kalwina, cytowanej wcześniej:

Definiujemy usprawiedliwienie następująco: grzesznik, przyjęty do komunii z Chrystusem... [1] otrzymuje odpuszczenie grzechów i [2] odziany w sprawiedliwość Chrystusa, jakby była jego własną, stoi pewnie przed niebiańskim tronem sądu.¹⁶³

Venema podsumowuje naukę genewskiego Reformatora na temat *unio cum Christo* w ofierze naszego Zbawiciela w przeszłości i usprawiedliwieniu wierzącego w teraźniejszości i przyszłości:

Poprzez społeczność z Chrystusem wierzący cieszą się przez wiarę oczekiwaniem ostatecznego werdyktu wolnej akceptacji i łaski u Boga. Usprawiedliwienie w koncepcji Kalwina jest zatem całkowicie eschatologicznym dobrodziejstwem. Na mocy odkupieńczej śmierci i zmartwychwstania Chrystusa wierzący, którzy są z nim zjednoczeni, cieszą się ewangelicznym oświadczeniem wolnej akceptacji u Boga, co jest niczym innym, jak obecną

---

¹⁶² Edward Dowey, *Wiedza o Bogu w teologii Kalwina*, s. 203.

¹⁶³ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.17.8

*deklaracją tego, co zostanie publicznie potwierdzone podczas sądu ostatecznego.*¹⁶⁴

Kalwin rozwija temat pocieszenia i zaszczytu, jakie daje zjednoczenie z Chrystusem w odniesieniu do Jego ostatecznego sądu, ponieważ dzielimy z Nim tę działalność!

*Stąd pojawia się cudowna pociecha: postrzegamy sąd jako znajdujący się w rękach Tego, który już przeznaczył nas do dzielenia z Nim zaszczytu sądzenia [por. Mat. 19:28]! Daleki jest On od wstąpienia na swój tron sędziowski, aby nas potępić! Jak nasz najmiłosierniejszy Władca mógłby zniszczyć swój lud? Jak Głowa mogłaby rozproszyć swoje własne członki?*¹⁶⁵

*To, co powiedziano tutaj o sądzie świata, należy postrzegać jako odniesienie do tej deklaracji Chrystusa: Gdy przyjdzie Syn Człowieczy, usiądziecie itd. (Mat. 19:28). Ponieważ wszelka władza sądu została powierzona Synowi (Jan 5:22) w taki sposób, że przyjmie On swoich świętych do udziału z Nim w tym zaszczytnym uhonorowaniu, jako asesorów.*¹⁶⁶

Nie tylko będziemy publicznie usprawiedliwieni na sądzie ostatecznym i uhonorowani jako „asesorzy”, ale także zostaniemy miłosiernie wynagrodzeni w *unio cum Christo*. Dla Kalwina, zgodnie ze streszczeniem Heinricha Quistorpa,

Bóg daje obietnicą nagrodę... „ponieważ wieńczy swoje wcześniejsze dary, obsypując nas nowymi z tą samą hojnością, którą dotychczas przejawiał” [Komentarz do 2

---

¹⁶⁴ Venema, *Doktryna Kalwina o rzeczach ostatecznych*, s. 461-462.

¹⁶⁵ Tamże, 2.16.18

¹⁶⁶ Jan Kalwin, *Komentarz do 1 Kor. 6:2*

*Tym. 4:8]. Tak więc Bóg wieńczy w swoich dzieciach dzieło, które w nich rozpoczął.*¹⁶⁷

Nasz teolog przedstawia błogość „życia wiecznego” w nowych niebiosach i nowej ziemi w kategoriach naszej jedności i komunii w Jezusie Chrystusie:

*Jeśli Pan podzieli się swoją chwałą, mocą i sprawiedliwością z wybranymi — nie, odda się im, aby mogli się Nim cieszyć, a co jest jeszcze lepsze, w jakiś sposób sprawi, że staną się jednością z Nim, pamiętajmy, że każdy rodzaj szczęścia jest zawarty w tym szczęściu.*¹⁶⁸

Oczywiście, jedność z Chrystusem jest kluczową cechą w nauczaniu Kalwina, jeśli chodzi zarówno o indywidualną eschatologię (stan pośredni), jak i ogólną eschatologię (drugie przyjście Jezusa, nasze cielesne zmartwychwstanie, sąd ostateczny i życie wieczne). Chrystus będzie nasz w doskonałym błogosławieństwie na wieki wieków!

Wyznanie Apostolskie

Tutaj wypada przedstawić bogaty teologicznie, bardzo wymowny, często cytowany, dobrze znany i bardzo lubiany cytat Kalwina na temat błogosławieństw, które otrzymujemy w zjednoczeniu z Chrystusem. W tych pięciu zdaniach jest aż 19 zdań, które zaczynają się od „jeśli szukamy” lub „jeśli”:

Jeśli szukamy zbawienia, to samo imię Jezusa uczy nas, że jest ono „z Niego” [1 Kor. 1:30]. Jeśli szukamy innych darów Ducha, znajdziemy je w Jego namaszczeniu. Jeśli szukamy siły, to leży ona w Jego panowaniu; jeśli czystości, to w Jego poczęciu; jeśli łagodności, to pojawia się ona w Jego

---

¹⁶⁷ Quistorp, *Kalwina nauka o rzeczach ostatecznych*, s. 149.

¹⁶⁸ Jan Kalwin, *Instytuty* 3.25.10

*narodzeniu. Albowiem przez swoje narodzenie stał się do nas podobny pod każdym względem [Hebr. 2:17], aby mógł nauczyć się odczuwać nasz ból [por. Hebr. 5:2]. Jeśli szukamy odkupienia, leży ono w Jego męce; jeśli uniewinnienia, to w Jego potępieniu; jeśli odpuszczenia przekleństwa, to w Jego krzyżu [Gal. 3:13]; jeśli zadośćuczynieniu, to w Jego ofercie; jeśli oczyszczenia, to w Jego krwi; jeśli pojednania, to w Jego zstąpieniu do piekła; jeśli umartwienia ciała, to w Jego grobie; jeśli nowości życia, to w Jego zmartwychwstaniu; jeśli nieśmiertelności, to w tym samym; jeśli odziedziczenia Królestwa Niebieskiego, w Jego wejściu do nieba; jeśli ochrony, jeśli bezpieczeństwa, jeśli obfitego zaopatrzenia we wszelkie błogostawieństwa, w Jego Królestwie; jeśli niezakłóconego oczekiwania sądu, w mocy danej mu do sądzenia.*¹⁶⁹

Jednakże mniej znanym faktem jest to, że Kalwin odnosi tutaj do potrzeb wierzących chrystologiczną część Wyznania Apostolskiego.¹⁷⁰ Jest to oczywiste, po pierwsze, z kontekstu w Instytutach 2.16, w którym Kalwin omawia centralne lub środkowe artykuły Symbolu Apostolskiego.¹⁷¹ Po drugie, zwróćmy uwagę na nagłówek ostatniej części: „*Tylko Chrystus we wszystkich klauzulach Wyznania*” (Instytuty 2.16.19). Po trzecie i ostatecznie, zwróćmy uwagę na jej treść.

Chryologiczna część Wyznania Apostolskiego zaczyna się od imion naszego Odkupiciela: „*Wierzę w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jednorodzonego, Pana naszego*”. Zwróćmy uwagę na trzy z tych imion, gdy powrócimy do słynnego cytatu Kalwina:

---

¹⁶⁹ Tamże, 2.16.19

¹⁷⁰ Por. **Fred Sanders**, „*Nasze całe zbawienie i wszystkie jego części: Kalwin o zjednoczeniu z Chrystusem*”, [źródło](#)

¹⁷¹ Por. Kalwin: „*Postępowałem zgodnie z porządkiem Apostolskiego Wyznania Wiary, ponieważ podsumowuje ono w kilku słowach główne punkty naszego odkupienia, a zatem może służyć nam jako tablica, na której wyraźnie i punkt po punkcie widzimy rzeczy w Chrystusie, na które powinniśmy zwrócić uwagę*” (Instytuty 2.16.18).

Jeśli szukamy zbawienia, samo imię Jezusa uczy nas, że jest ono „od Niego” [1 Kor. 1:30] [„Jezus” = zbawienie Jahwe]. Jeśli szukamy innych darów Ducha, znajdziemy je w Jego namaszczeniu [„Chrystus” = Namaszczony]. Jeśli szukamy siły, to leży ona w Jego panowaniu [„Pan” = Ten, który sprawuje panowanie] ...¹⁷²

Następna część *Symbolum Apostolicum* traktuje o stanie upokorzenia naszego Zbawiciela: *„począł się z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny, umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion, zstąpił do piekieł”.*

... jeśli czystość, w Jego poczęciu [„poczęty przez Ducha Świętego”]; jeśli łagodności, objawia się w Jego narodzeniu. Albowiem przez swoje narodzenie stał się do nas podobny pod każdym względem [Hebr. 2:17], aby mógł nauczyć się odczuwać nasz ból [por. Hebr. 5:2] [„narodzony z Maryi Dziewicy”]. Jeśli szukamy odkupienia, leży ono w Jego męce [„cierpiał”]; jeśli uniewinnienia, w Jego potępieniu [„pod Poncjuszem Piłatem”]; jeśli odpuszczenia przekleństwa, w Jego krzyżu [Gal. 3:13]; jeśli zadośćuczynienia, w Jego ofierze; jeśli oczyszczenia, w Jego krwi [„został ukrzyżowany”]; jeśli pojednania, w Jego zstąpieniu do piekła [„zstąpił do piekła”]; jeśli umartwienia ciała, w Jego grobie [„umarł i został pochowany”] ...¹⁷³

Następne kilka klauzul Wyznania Apostolskiego przedstawia cztery elementy stanu wywyższenia naszego Pana: *„trzeciego dnia*

---

¹⁷² Kalwin nie wprowadza tutaj zwrotu „jego jednorodzony Syn”. W innym miejscu Kalwin naucza, że zostaliśmy uczynieni odrodzonymi i przybranymi synami Boga, poprzez i w naturalnym i wiecznym, jednorodzonym Synu Bożym, przez Jego wcielenie i łaskę (np. Instytuty 2.14.5-7; por. Katechizm Heidelberski, pytanie i odpowiedź 33).

¹⁷³ Warto zauważyć, że Kalwin odwrócił kolejność w Wyznaniu Apostolskim, w którym słowa „umarł i został pochowany” poprzedzają słowa „zstąpił do piekieł”.

zmartwychwstał; wstąpił do nieba, siedzi po prawicy Boga Ojca Wszechmogącego; stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych”.

... jeśli nowości życia, w Jego zmartwychwstaniu; jeśli nieśmiertelności, w tym samym [„trzeciego dnia zmartwychwstał”]; jeśli dziedzictwo Królestwa Niebieskiego, w Jego wejściu do nieba [„wstąpił do nieba”]; jeśli ochrony, jeśli bezpieczeństwa, jeśli obfitego zaopatrzenia we wszelkie błogosławieństwa, w Jego Królestwie [„i siedzi po prawicy Boga Ojca Wszechmogącego” jako król]; jeśli nieskrępowanego oczekiwania sądu, w mocy danej Mu do sądenia [„stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych”].

Teraz zauważ, jak Kalwin formułuje swój potężny i piękny argument „jeśli szukamy” za pomocą pozytywów i negatywów, przechodząc od oznajmujących do rozkazujących. Oto dwa zdania poprzedzające jego słynny cytat:

- *Pozytywne: „Widzimy, że całe nasze zbawienie i wszystkie jego części są zawarte w Chrystusie [Dzieje 4:12]”.*
- *Negatywne: „Dlatego powinniśmy uważać, aby nie czerpać najmniejszej jego części z niczego innego”.*

To zdanie następuje po 19 klauzulach „jeśli szukacie” lub „jeśli”:

„Krótco mówiąc, skoro obfituje w niego bogactwo wszelkiego rodzaju dobra, [pozytywnie] pijmy do syta z tego źródła, a [negatywnie] z żadnego innego”.¹⁷⁴

Innymi słowy, w tej części swojego opus magnum, Jan Kalwin uczy kościół, aby rozumiał Wyznanie Apostolskie w świetle *unio cum*

---

¹⁷⁴ Jan Kalwin, *Instytuty* 2.16.19

Christo. Biblijna prawda, że Chrystus stał się naszym, zapewnia nam okulary, aby właściwie odczytać *Symbolum Apostolicum*.

Kalwin nie tylko mistrzowsko relacjonuje odkupienie dokonane przez Chrystusa i odkupienie zastosowane w Chrystusie, ale także wszechogarniającą pełnię i całkowitą wystarczalność naszego Zbawiciela. Co więcej, Kalwin rozumie, że zjednoczenie z Chrystusem jest niezbędne do zachowania biblijnej i Reformowanej prawdy o samym Chrystusie. Innymi słowy (po łacinie), *solus Christus* może być zachowane tylko przez pokrewną prawdę w *Christo solo*.

*To również jest wspaniałą pochwałą Chrystusa, że nie możemy być zjednoczeni z Bogiem inaczej niż przez Niego. Po pierwsze, rozważmy, że nasze szczęście polega na naszym przyłgnięciu do Boga, a z drugiej strony, nie ma nic bardziej nieszczęśliwego niż bycie od Niego odłączonym. Oświadcza on zatem, że jesteśmy błogosławieni tylko przez Chrystusa, ponieważ jest on więzią naszego związku z Bogiem, a z drugiej strony, że poza Nim jesteśmy najbardziej nieszczęśliwi, ponieważ jesteśmy odcięci od Boga. Mijamy jednak na uwadze, że to, co przypisuje Chrystusowi, należy szczególnie do Niego, że żadna część tej chwały nie może być przeniesiona na nikogo innego. Dlatego musimy rozważyć kontrasty tych rzeczy, aby je zrozumieć — że jeśli jest to prerogatywa Chrystusa, nie należy do innych.*¹⁷⁵

Radykalna wyłączość zbawienia przez i w samym Chrystusie jest całkowitym obnażeniem i dzwonem pogrzebowym wszelkich form teologii skoncentrowanej na człowieku, rzymskiego katolicyzmu, sprawiedliwości z czynków, religii samopomocy i moralizmu. Tak więc Kalwin kończy Instytutu 2.16.19 tym wyjaśnieniem i ostrzeżeniem:

---

¹⁷⁵ Jan Kalwin, Komentarz do Kol. 1:20

Niektórzy ludzie, niezadowoleni z niego [tj. samego Chrystusa], są unoszeni tu i tam z jednej nadziei do drugiej; nawet jeśli zajmują się głównie nim, to jednak zbaczają z właściwej drogi, kierując część swojego myślenia w innym kierunku. Jednak taka nieufność nie może wkraść się tam, gdzie ludzie raz na zawsze prawdziwie poznali obfitość jego błogosławieństw.

Niezgłębione głębie

Czy istnieje jakiś ważny temat doktrynalny, którego nie dotyka jedność z Chrystusem lub który można właściwie zrozumieć poza *unio cum Christo*? Rzeczywiście, ten rozdział sam w sobie jest swego rodzaju mini-teologią Jana Kalwina, ułożoną pod tematem zjednoczenia z Chrystusem, zaczerpniętą z jego pism egzegetycznych, doktrynalnych, konfesyjnych, polemicznych i pasterskich.¹⁷⁶

W naszym studium wybitnego Reformatora omówiliśmy wiele kwestii zjednoczenia z Chrystusem, w tym czym jest i czym nie jest zjednoczenie, jego agent (Duch) i jego środek (wiara). Widzieliśmy, kogo zjednoczenie łączy, ponieważ my (antropologia) jesteśmy związani z Panem Jezusem (chrystologia), a zatem z Trójcą (teologia). Rozważaliśmy korzyści i błogosławieństwa mistycznego zjednoczenia w sferze zbawienia (soteriologia), kościoła (eklezjologia) i rzeczy ostatecznych (eschatologia). Oprócz tych sześciu miejsc teologii, rozważaliśmy nawet zjednoczenie i *Wyznanie Apostolskie*.

Zgodnie z Pismem Świętym Kalwin używa doktryny zjednoczenia z Chrystusem, aby zjednoczyć Trójjedynego Boga i dychotomicznego człowieka, Kościół i sakramenty, wielorakie elementy zbawienia w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, zarówno w czasie, jak i

---

¹⁷⁶ Niniejszy artykuł nie rości sobie prawa do kompletności i nie podejmuje próby omówienia bardziej praktycznych tematów, takich jak mistyczne zjednoczenie i cierpienia wierzącego (np. *Instytuty* 3.8.1) oraz modlitwy (np. *Instytuty* 3.20.19-21).

wieczności. Otrzymujemy wszystkie duchowe błogosławieństwa i korzyści, w tym usprawiedliwienie i uświęcenie, tylko w Jezusie.

Być w Chrystusie to być w Bogu, w Duchu, w stanie zbawienia, w kościele, w niebie po śmierci i w nowym stworzeniu po powrocie Pana. Być w Chrystusie to być w rodzinie Bożej, w przymierzu łaski i w królestwie niebieskim. Być w Chrystusie to być w stanie łaski i zmierzać do stanu chwały.

Można dokonać rozróżnienia, że nasze odkupienie zostało dokonane przez skończone dzieło Chrystusa na ziemi dla nas, podczas gdy nasze odkupienie jest stosowane poprzez Jego trwające dzieło w nas. Nawet wtedy byliśmy „w Chrystusie”, kiedy nabył nasze odkupienie. Oczywiście jest, że zarówno osiągnięcie, jak i zastosowanie odkupienia są niemożliwe bez *unio cum Christo*. Można nawet zidentyfikować specjalne „etapy” w naszym zjednoczeniu z Chrystusem: przed założeniem świata (wybranie), na krzyżu (zadośćuczynienie), od naszego odrodzenia (soteriologia), po naszą śmierć fizyczną (stan pośredni) oraz w nowych niebiosach i nowej ziemi (stan wieczny).

Niestety, zaledwie dotknęliśmy czubka góry lodowej, ponieważ można by powiedzieć znacznie więcej na temat nauki Kalwina, że „*Chrystus stał się naszym*”, a sama błogosławiona rzeczywistość jest o wiele większa, niż Kalwin lub my moglibyśmy kiedykolwiek powiedzieć. To sprowadza nas z powrotem do punktów poruszonych na pierwszych stronach tego rozdziału. Dwa z przymiotników użytych przez Kalwina do opisanego naszego zjednoczenia z Chrystusem to „*tajemnicze*” i „*niezrozumiałe*”. Jednym ze słynnych zwrotów używanych w tradycji chrześcijańskiej i przez Reformatora genewskiego jest „*mistyczny związek*”.

Kończymy zatem, cytując fragmenty komentarza Kalwina na temat „*wielkiej tajemnicy*” zjednoczenia „*Chrystusa z Kościołem*” w Liście do Efezjan 5:32. Nasz teolog mówi o różnych postawach wobec niej czterech różnych stron.

Nasz wykładowca zaczyna od Apostoła do pogan, bo nawet Paweł wyraża

*„swoje zdumienie duchową jednością między Chrystusem a kościołem... [ponieważ] żaden język nie może w pełni wyjaśnić, co ona oznacza”.*¹⁷⁷

Po drugie, Kalwin odnosi się do cielesnego nastawienia niewierzących:

Nie ma sensu, aby ludzie martwili się, aby zrozumieć, poprzez osąd ciała, sposób i charakter tej jedności; ponieważ tutaj działa nieskończona moc Ducha Bożego. Ci, którzy odmawiają przyznania się do czegokolwiek w tym temacie poza tym, co mogą osiągnąć ich własne możliwości, postępują niezwykle głupio.

Po trzecie, czytamy o szacunku i bojaźni Kalwina wobec *unio cum Christo*:

Jeśli chodzi o mnie, jestem przytłoczony głębią tej tajemnicy i nie wstydzę się dołączyć do Pawła w przyznaniu się jednocześnie do mojej ignorancji i podziwu. O ileż bardziej satysfakcjonujące byłoby to niż podążanie za moim cielesnym osądem, niedoceniając tego, co Paweł określa jako głęboką tajemnicę!

Po czwarte, Kalwin zwraca się ku temu, co powinno być orientacją i podejściem wszystkich wierzących do tych niezgłębionych głębin:

Sam rozum uczy, jak powinniśmy postępować w takich sprawach; ponieważ wszystko, co nadprzyrodzone, wyraźnie wykracza poza nasze własne pojmowanie. Starajmy się

---

¹⁷⁷ W innym miejscu, odnosząc się do nauki z Listu do Efezjan 5:32 na temat „wspólnoty wierzących z ciałem i krwią Pana”, Kalwin stwierdza, że „Apostoł stwierdza, że jest ona tak wielka, że woli się nad nią dziwić, niż ją wyjaśniać” (Instytuty 4.17.9).

*zatem bardziej poczuć Chrystusa żyjącego w nas, niż odkrywać naturę tego obcowania.*¹⁷⁸

To również jest kluczowe w cieszeniu się wielkim cudem, że Chrystus stał się naszym!

---

¹⁷⁸ Jan Kalwin, Komentarz do Efez. 5:32